

Franckesche Stiftungen zu Halle

De Lingvæ Syriacæ Vsv In N.T.

Rus, Johann Reinhard

Jenæ, 1702

VD18 12349496

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

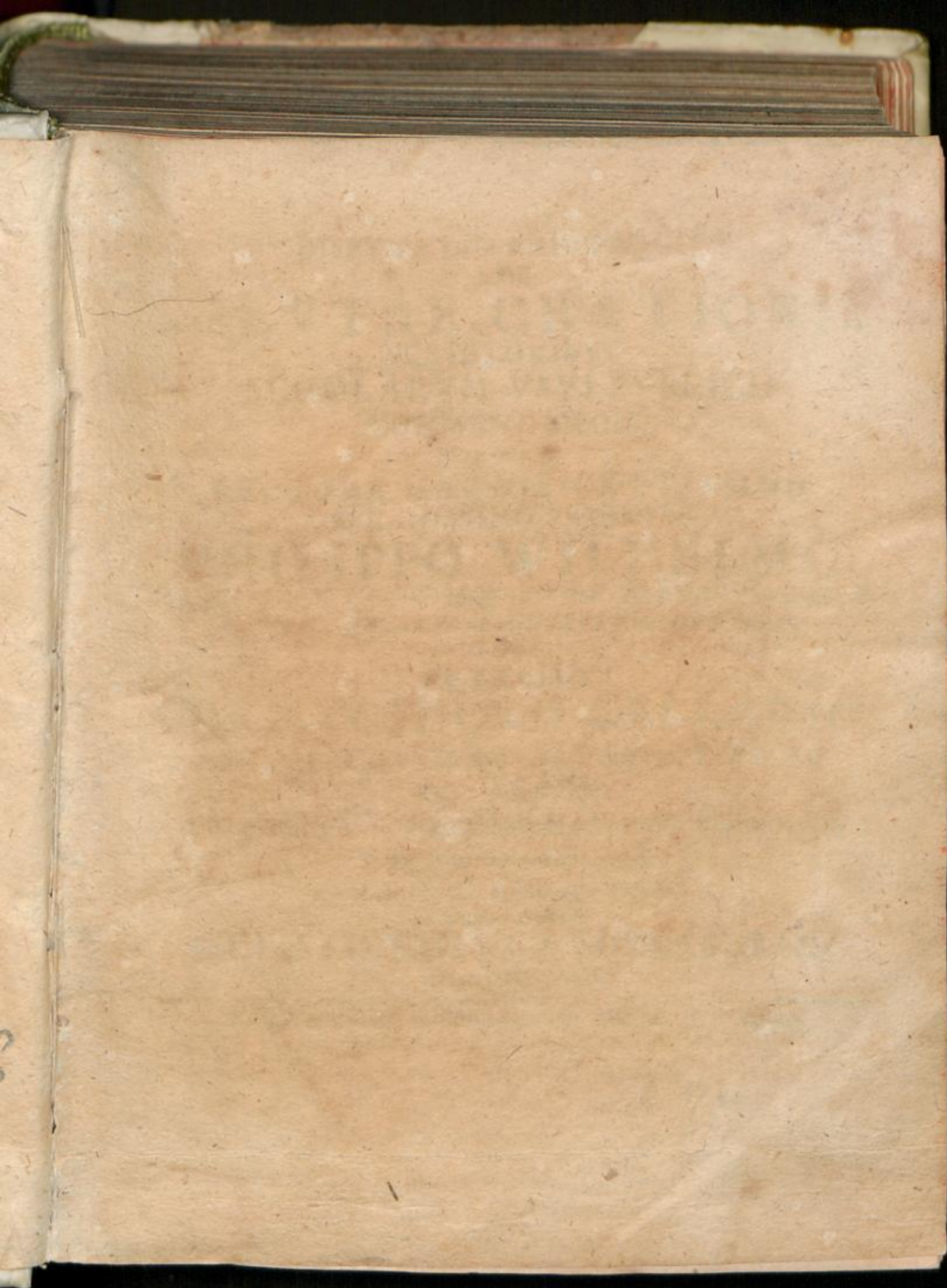
[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-197712](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-197712)

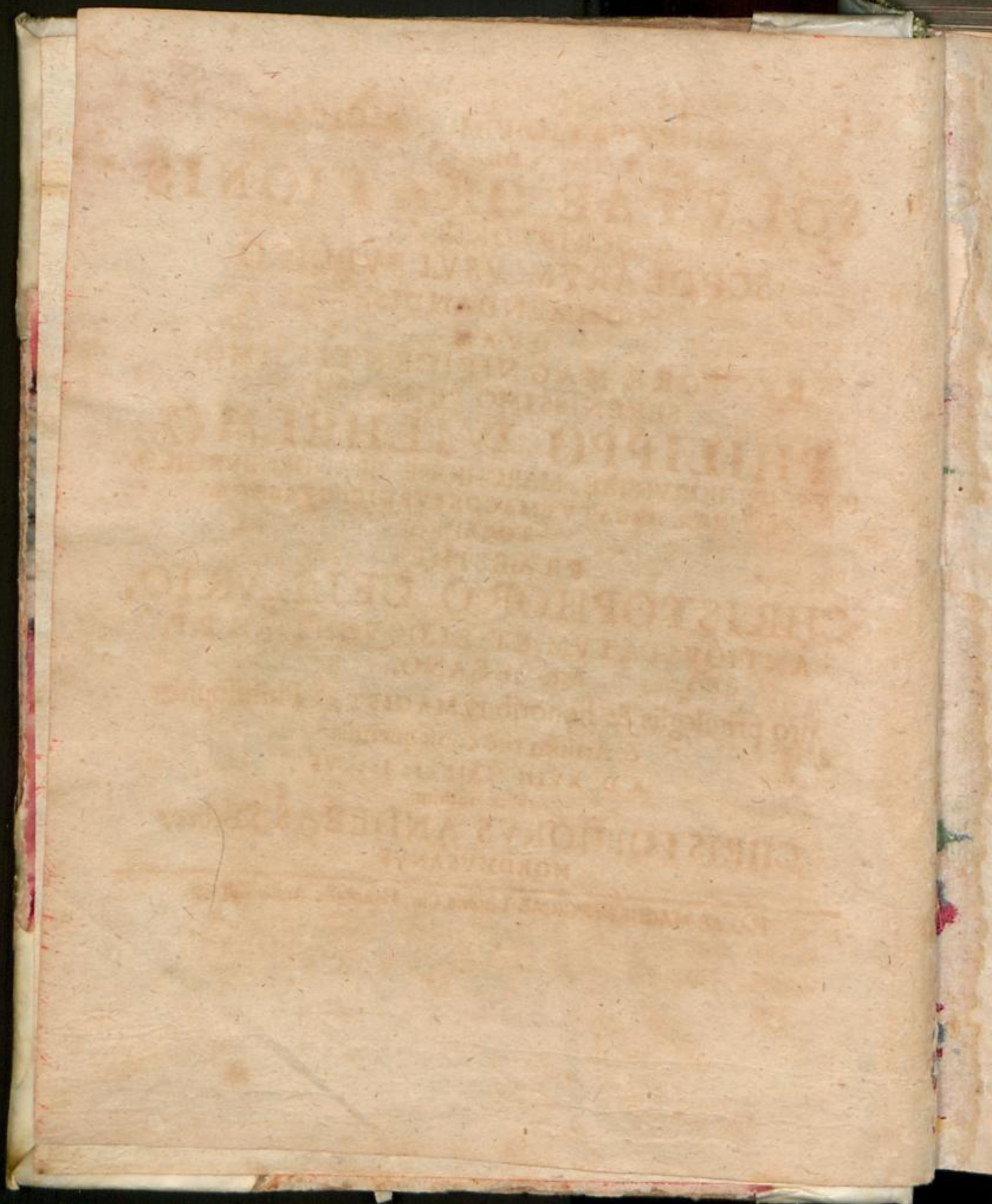

57 E 8

20433

819
DE
LINGVÆ SYRIACÆ
VSV IN N.T.

DISPVTATIO PHILOLOGICA,

quam

DEO CLEMENTER ADJUVANTE,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. VVILHELMO HENRICO,

DVCE SAXONIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, MONTIVM,

ANGARIÆ ET WESTPHALIÆ &c.

ex

Benevolo Superiorum Consensu,

Publicæ Eruditorum disquisitioni,

PRÆSIDE

M. JOH. REINHARD. RVSSIO,

Vfingâ-Nasf.

Submittet

PETR. ADRIAN. ALPHEYUS,

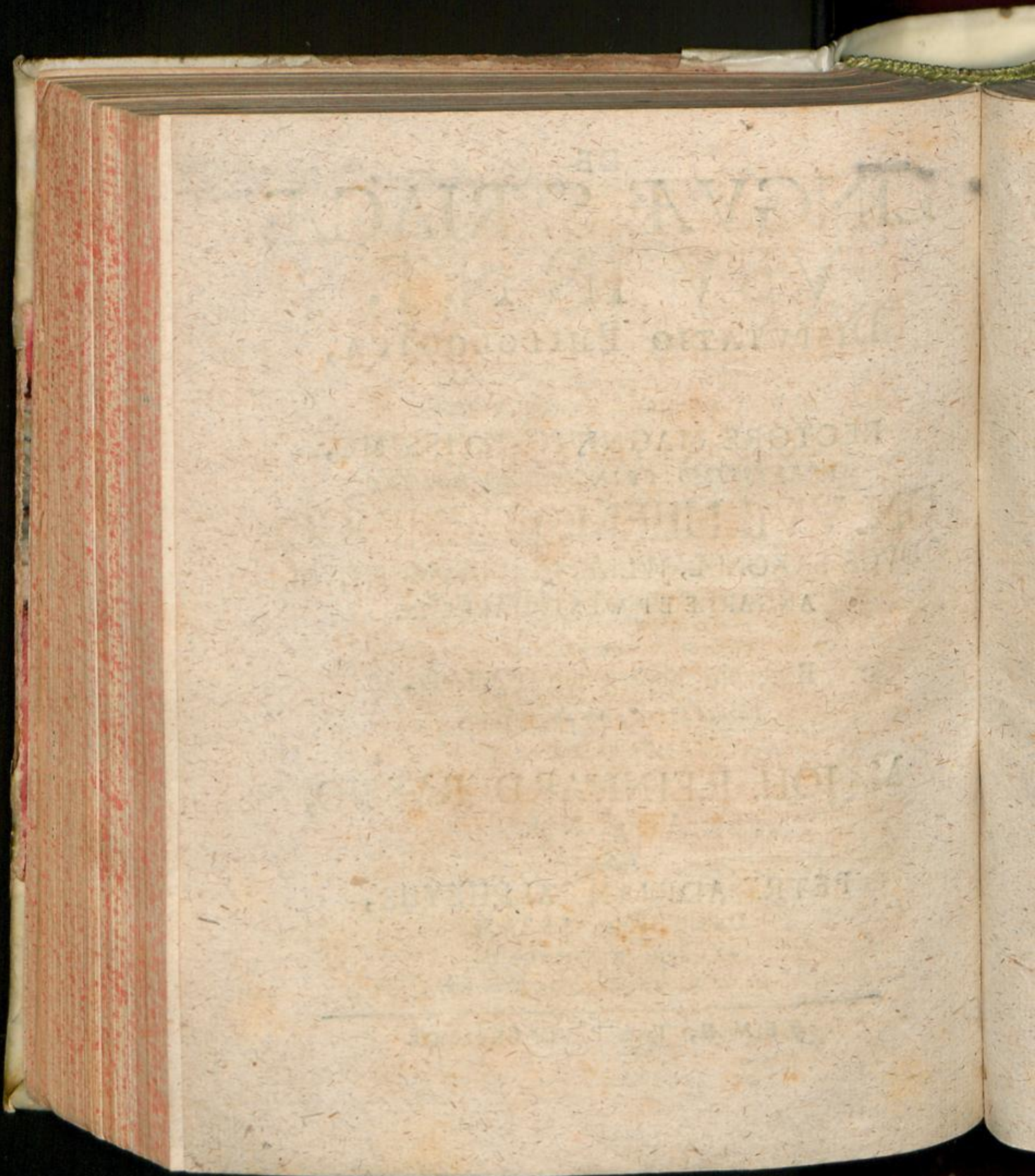
Dassellâ-Hildes. S.S.Th.St.

AVCTOR RESPONDENS.

A. O. R. 1702. D. 11. Novembr.

JENÆ, Typis PAVLI EHRIHII.

I. N. J.

SECTIO PRÆLIMINARIS.

§. I.

Vanquam lingvæ Chaldæo-Syriacæ cum Theodoretō, seculi quinti Scriptore Ecclesiastico, & Scripturarum Interprete laudatissimo; Georgio Amira Episcopo Antiocheno & montis Libani Primate, præf. 2. Gram. Syr; atque Myricæo, præf. Gramm. Syro-Chald. aliisque, non ausimus ultimam antiquitatem adscribere, quippe quorum argumenta, huic negotio conficiendo longè infirmiora esse, jam pridem commenstrarunt Viri in literatura Orientali undiquaque celeberrimi. In primis huc conferendi sunt Br. Walton. Appar. ad Bibl. polyglott. Proleg. 3. §. 4. fol. 230. ff. Barth. Mayer Phil. part. 2. per tot. qui illud cum primis argumentum, quo, supra nominatus Theodoretus, Cyri in Syria Episcopus, ad quæst. 60. in Gen. quænam lingua sit antiquior? utitur, quando Resp. *Δηλοῖ τὰ ὀνόματα, Ἀδὰμ γὰρ καὶ Κάιν καὶ Ἀβὲλ καὶ Νῶε τῆς Συρίων ἰδία γλῶττης, Ἀδὰμ γὰρ τὴν ἐρυθρὰν γῆν ἔθροισιν Συρίοις καλεῖν.* Nomina ipsa indicant, Adam enim & Kain & Abel & Noe propria sunt lingua Syriacæ; Syrorum enim mos est terram rubram appellare *adamtha*; prorsus invertunt, ostendentes

A

dent

dentes haudquaquam ex Lingva Syro-Chald. sed potius
 ex hebraica hæc talia, & alia infinita, posse deduci. Etenim
 quæ in specie nomen Adam concernunt, ejus significatio
 ex hebr. æque, si non magis benè, ac ex Syriacino desumi-
 tur, non quidem quatenus אָדָם *rubere*, ut hætenus vulgo
 creditum, sed quatenus significatione abstractiva & formali
pulchrum esse significat. Frustrà omnino Jac. Gussenius pro
 rubendi sensu multa Scr. S. exempla adfert, ad quæ fortas-
 sis respondebitur in conflictu. Et docuit pronuper nomi-
 natus jam jam doctissimus Gallus Jac. Gussenius in sua de
 lingua hebr. generatim Diss. Commentariis lingvæ hebr.
 præmissa 13. aut 14. rationibus solidissimè contra Huerium
 Demonstr. Evang. Prop. 4. §. 3. ff. cum hebræa nec Chaldaï-
 cam nec Arabicam hocce in passu esse comparandam. Ad
 quos quia in hac pertractanda controversia nobis nunc
 prolixioribus esse haud licet B. L. amandamus. Hoc ta-
 men non obstante, quemadmodum gentem Syriacam &
 fama & vetustate Majorum suorum quondam fuisse incly-
 tam, S. literæ passim testantur: Ita nec illius linguam heri
 aut nudius tertius demum prognatam, sed sub ipsam Ba-
 belicam linguarum confusionem, quoad prima minimum
 flamina & fragmenta ortam esse censemus, quicquid con-
 tradicat Mayer l. c. cap. 6. pag. 335. seqq. Ultra hunc ve-
 rò terminum ullius, præterquam hebrææ lingvæ originem,
 cum illis quorum hæresin commemorat Philastrius c. 56. re-
 ferre haud sustinemus, argumento loci Gen. II. 1. ff. cujus
 quidem verba nimis clara וְהָיָה כָּל הָאָרֶץ וְשָׂפָה אֶחָדָה
 וְדָבָר אֶחָד & erat omnis terra labii unius & verborum
 eorundem, sequenti interpretatione isti eludere sunt conati:
 Intelligenda ea non secundum eundem vocabulorum usum,
 sed secundum eandem sensuum intelligentiam, quod et si
 plura tunc fuerint linguarum genera, omnes tamen se in-
 vicem intellexerint, quia gratiam habuerint Angelicam,
 qua sine difficultate omnes simul lingvas, homines addi-
 scere potuerint, sed in extructione turris Babylonicæ hanc
 gratiam Angelicam amissam, & à Deo oblivionem immis-
 esse,

esse, ut homines non amplius ediscere valeant omnes, sed paucas, tres vel quatuor. Multo his rectius sentire videtur R. Salom. B. Mel. in M. J. ad h. l. qui verba שפה אחת לשון אחת וזהו לשון הקדש *linguam unam quæ fuerit lingua sancta, i. e. hebræa.* Hæc namque & cum nativa vocum significatione, & cum contextu longè rectius convenire videntur. Conferri hîc poterunt quæ non adeo pridem inter Celeb. Hardtium LL. OO. in illustri Julia Prof. famigeratiss. in Ephemeridibus Philol. & has insecutis Ephemeridibus phil. illustratis, vindicias primas, secundas ac tertias comprehendentibus, nec non in philologiæ sacula seu Ephemerid. Phil. vindicatis; & Pl. Rever. Calvoerium in Spicilegio Mosis, Gloria Mosis, & Gloria Mosis illustrata, pluribus in utramque partem sunt disputata; item Buxt. dissertationes, prima de Lingv. hebr. orig. & antiq. secunda de lingvæ Hebrææ confusione, & plurimum lingvarum origine.

§. II. Syri unde ita appellentur, non una omnium mens est atque sententia. Nonnulli eos ita dictos volunt ab Assyria sublata per aphæresin prima vocis litera; Hujus est sententiæ Freinshemius in notis ad Justin. L. i. c. ii. *Assyrios, inquit, dixerunt Syros, decurtantes primam Syllabam, ut ex Hispania sit Spania;* & Greg. Francus cujus in Lexic. sancto n. 34. ad voc. אשור p. 36. hæc sunt verba: *Syrorum quoque hinc fluxit nomen: quod pro Assyria nonnunquam capitur, Eustathio teste, ab Athenæo, Luciano, Egesippo, & aliis. Lucianus se Assyrium nominat, cum esset Syrus.* Rem declarant exemplo è facris petito Jer. 22. 24. & 28. ubi pro eo quod alias sapius in Scriptura occurrit Jechonia, Conia dicitur, & ap. Plautum in Trucul. Act. 3. Scen. 2. Conia Prænistinis dicitur pro Ciconia. Verum hæc vocis derivatio, testimoniis Scripturæ non usque quaque convenit, adeoque vera omni ex parte haud est. Primo enim notum est, quod Gen. X. 22. diversa utrique genti assignetur origo; Nam ibi Assur à quo dictos volunt Assyrios, & Aram, à quo denominatos ajunt

Aramæos seu Syros, tanquam diversa nomina, & tanquam diversa utriusque gentis origo referuntur, ut unum nomen ab altero derivari vix possit. Deinde accedit, quod Scriptura passim inter Syros & Assyrios distinguit, e.g. 2. Reg. XVI. 7. ut adeo non appareat, qui convenientia inter has voces ratione etymologiæ inveniri queat. Rectè contra inquit Brian. Walt. app. bibl. proleg. 13. fol. 389. *Assyrii planè diversi sunt ab his, nam ab אשור sunt אשוריים Assyrii trans Euphratem & Tigrim, qui & primo Assures, quorum nomen omnibus sub imperio Assyriorum olim erat commune.* Quibus verbis postremis genuinam rationem innuit, quare Syri nonnunquam etiam Assyrii dicti fuerint, nempe non quia vox una descendit ab altera, sed quia Assyriorum tunc suberant imperio. Alii Syros ita dictos opinantur à monte Hermon Sidonitis שריון dicto Deut. 3. 8. 9. qui teste Brocardo in descriptione terræ sanctæ, apud Mayerum Phil. 2. c. 1. p. 11. ad Damascum usque excurrit, & ibidem se Libano copulat. Omnium commodissimè à צור Phœnicum Metropoli derivabitur, quam Ezech. c. 28. 13. paradysum deliciarum vocat, & ab opulentia insigni prædicat Jes. c. 23. 8. hinc incolæ illius צורים dicuntur, unde obvia derivatione, mutatis inter se ejusdem organi literis, Syri denominantur; Inprimis cum צ literam S in sui pronunciatione includat.

§. III. Syriæ quidem nomen, ut in Scriptura V. T. ita nec apud priscos Ebr. Doctores invenitur, qui ejus loco usurpant nomen ארם. Ita, loco non tantum supra §. 2. cit. Syros appellari videmus, sed eo quoque Epitheto Jacobus, (neutiquam verò Laban ceu Flac. Clav. Scr. ad voc. Syr. & Glass. phil. L. 3. Tr. 3. Gr. Can. 8. p. m. 558. seducti à Targum. & Vulgata statuunt) ob continuam 20. annorum servitutem in Syria, Matrem uxoresque Syras Deut. 26. 5. insignitur. ארמי אוכר אבי, *Syrus erat periens, h. e. inops & omnium egenus, Pater meus*, & ita h. l. interpretatur S. Ab. Esra, cujus verba Bibl. Venet. f. רמון col. 3. l. 4. sunt seqq.

מלת

מלת אובר מהמעלים שאינם וצאי' ואילו היה ארמי
 על לבן היה הכתוב אומר מאבד או מאבד ועוד כח
 טעם לאמור לבן בקש להאבד אבי וירד מצרים ולבן
 לא סבב לרדת אל מצרים והקרוב שארמי הוא
 יעקוב כאילו אמר הכתוב כאשר הורה אבי בארם
 היה אובר והטעם עני בלא ממון וכן חנו שכן לאבד
 והער ישתה וישכח רישו והנה הוא ארמי אובר היה
 אבי והטעם כי לא ירשתי הארץ מאבי כי עני היה
 כאשר בא אל ארם גם נר היה במצרים והוא היה
 h.e. vocabulum. במתי מעט ואחר כן שב לגוי גדול וכולי
est ex verbis intransitivis, quod si referendum foret ad Labanem, dixisset Scriptura in biphil, aut מאבד ex piel. Porro quis esset sensus, dum dicit: Laban quaesivit perdere patrem meum, qui descendit in Aegyptum: cum tamen Laban non sit in causa cur descenderit in Aegyptum? Propius igitur ad mentem Scriptura accedit, quod hic sit ipse Jacobus q. d. Scr. Cum esset Parens meus in Syria, erat אובר h.e. pauper sine opibus. Et hoc sensu vox אובר occurrit (Prov. 31. 6.) date siceram percuti; cuius testis est l.c. v. 7. ut bibat & obliviscatur paupertatis suae: & ecce illius: Aramaus periens erat pater meus; sensus est: non hereditatis jure hanc terram possideo à Patre meo, nam pauper ille erat, cum veniret in Syriam, insuper peregrinus fuit in Aegypto, eratque cum hominibus paucis, sed postea in gentem magnam conversus est. Adstipulatur his R. Sal. b. M. in M. J. fol. 107. col. 4. quando ita inquit: כשהוא בורד כשהוא מן הקרל ופירוש פסוק זה כן יעקוב אבי הורה אובר וקראו ארמי לפי שגר בארם ושם היה אובר כי בצער גדול רחוק שם עשרים שנה כמו שחתרעם ערל לבן ואמר הייתי ביום אכלני חרב וקרת כלילתי

Significatio hujus vocis **אֹכֵר** est intransitiva: siquidem illa est ex Kal. Et explicatio hujus particula sic habet, Jacob pater meus erat periens, & vocabant eum Syrum, quia in Syria fuerat peregrinus, & ibi erat periens, quia in angustia magna ibi fuit per 20. annos, ceu exprobrat Labani dum dicit (Gen. 31. 40.) fuerim interdum, consume-
bat me aestus, & frigus noctu. In eo quidem peccat in accentuationem uterque, & dubio procul plerisque Christiano-
rum Interpretibus v. g. Cocc. Lex. rad. **אֹכֵר** col. 2. Sixtin. ab Amam. Antibarb. bibl. Lib. 3. ad Prov. 31. v. 6. p. m. 596. B. Seb. Schmid. in versione aliisque quamplurimis imposu-
erunt, qui B. Lutherum correcturi hic impeerunt ipsimet, ex accentuatione enim (docente hoc de philologia sacratio-
ri meritissimo Joh. Henr. Majo, supplem. ad Coccej. Lexic. voc. **אֹכֵר** col. 1.) liquido demonstrari potest, **אֹכֵר** neu-
tiquam ad prædicatum **אֹרְמִי**, sed omnino ad subjectum **אֹכֵר** debere referri, adeoque rectius converti; Syrus erat pe-
riens seu miser Pater meus. Testantur quoque profani Scri-
ptores, Syros quondam Aramæos fuisse appellatos, ex qui-
bus Strabonem Geogr. L. 1. fol. 28. edit. Casaubon. comme-
morasse sufficiat; Idque ante Imperii in Syros & Assyrios
divisionem obtinuisse communiter, notavit citatus supra
Walton. l. d.

§. IV. Solet autem vox **אֹרְמִי** Syrus non uno eodem-
que modo & significato Scriptoribus adhiberi (a) enim pa-
tet non nunquam latissime, ita ut quemvis Gentilem signi-
ficet; Hoc in sensu occurrit tam in paraphrasi Chaldaica
V. T. quam in Syriac. N. T. versione. Sic enim locus Lev.
25. 47. **עֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר** indigena familia peregrina ab Oncke-
lo redditur **אֹרְמִי מִזְרַעֵת נִיּוּרָא** Aramæus ex stirpe Proselyti
& verba Pauli Rom. 1. 16. Evangel. J. C. est potentia Dei ad sa-
lutem omni credenti. **יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יִצְחָק** & **יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יִצְחָק**, Judæo pri-
mum simul & græco, à paraphraste Syro ita vertuntur:

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יִצְחָק לְמִשְׁפַּחַת גֵּר
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יִצְחָק Judæis quidem primum simul & Aramæis seu
Syris.

Syris. Per Græcos autem h. l. gentiles denotari, monuit Augustin. Ep. 200. verbis seqq. *Quos dixit Græcos, hys etiam gentium nomine significavit, eo quod hæc lingua maximè excellit in gentibus.* Cui *Quóϥηϥα* tradiderat Cic. in Orat. pro Arch. passim citari solita. Exempla his similia vide Act. 16. 1. & 3. Gal. 2. 3. c. 3. 28. Coloss. 3. 11. Hæcque de causa Syri Aramæi nomen deposuisse, & contra in locum ejus Syri adscivisse creduntur. Quid verò causæ sit cur Idololatraz ac gentiles quicunque, nomine communissimo Aramæi fuerint designati, an, quod primi Idololatraz, quorum Scriptura meminit, sc. Cham, Nachor & Laban Jos. 24. 2. Gen. 31. 19. patriæ erant Aramæi, uti placet Waltoni l. supra c. & Schindl. in Lexic. pentagl. rad. *אֲרָם*, qui forte rectius, pro Cham, Nachor & Laban, substituit Thare Abrahamæ patrem, Laban Syrtum & Naaman Syrum; an verò, quia Judæi viciniore non habebant gentiles & Idololatræ, quam Syros, à quibus etiam contagio Idolomaniz gentilis inficiebantur ante captivitatem Babylonicam, ut apparet ex Jud. 10. 6. quæ Mayeri est l. jam d. sententia? nostra parum intererit: quamvis non diffiteamur, posterius videri præferendum priori. (9) latè accipitur, ita, ut Chaldaicam Arabicamque & alias regiones sub se comprehendat. Syria enim, dicente Mayo, quondam terrarum fuit maxima, præter multas regiones alias, Assyriam & Chaldaeam comprehendens. Quin si Flacio in Clav. ad voc. Syri, & Rauppio in Lexico ad eandem, fides adhibenda, Syri olim sub potestate sua habuerunt omnem terram quæ est inter Ægyptum, Armeniam, mare Mediterraneum, & Babyloniam. Prouti fieri in rebus humanis solet, ut omnium rerum vicissitudo, sic modo augusti, mox verò angustiores hujus regni fuere limites pro temporum diversitate, bellorumque vario, jam prospero, jam infelici successu. Hinc patet, quare, cum Syria & Assyria, ceu suprâ notavimus, diversam sortiantur vocis originem, sæpe tamen apud profanos auctores pro una habeantur eademque; testis hujus rei est Herodotus
in

in

in Polymn. L. 7. fol. m. 463. scribens: ἔπει δὲ ὑπὸ μὲν ἑλλήνων
ἐκαλέοντο Σύροι ὑπὲρ δὲ τῶν βαβυλωνίων Ἀσσύριοι καλέονται τῶν
τῶν δὲ μεταξὺ χαλδαῖοι, Ἰσσι (Assyrii) à Græcis Syri vocaban-
tur, sed à barbaris Assyrii sunt vocati, inter quos Chaldei sunt.
Justinus L. 1. c. 2. Imperium Assyrii, qui postea Syri dicti sunt, mille
trecentis annis tenuere. Idem testatur Strabo L. 11. p. 361. magna
Media quondam imperavit toti Asia καταλύσασα τὴν τῶν Συρίων
ἀρχήν, Syrorum i. e. Assyriorum, imperio everso. Ita enim ipse,
optimus sui interpretes, mentem suam declarat, ib. L. 16. p. 507. qui
porro de Syrorum imperio scribunt, cum dicunt Medos quidem à
Persis, Syros verò à Medis eversos, non alios Syros intelligunt,
ἀλλὰ τὴν ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ Νίνῳ κατασκευασμένην τὴν βασιλείαν,
quam eos qui Babylonis & Nini regiam constituerunt. Non igitur
erat, ut memoria lapsus Justinus hæc scribenti tribue-
ret Freishemius in notis ad verba supra cit. Assyrii qui postea
Syri dicti sunt monens; Imò Syri qui postea Assyrii dicti sunt,
&c. Utrumque enim, ut Syri vocarentur Assyrii, Assyrii-
que Syri, ob promiscuum vocis Syri usum, obtinuisse, plu-
rimis Auctorum probatissimorum testimoniis evincit Bo-
chart. Geogr. Phaleg. L. 2. c. 3. p. 81. Consentit his Hieron.
comm. in Esa. 19. Quos, ait, veteres Assyrios, nunc nos vocamus
Syrios à parte totum appellantes. (γ) Strictè accipitur quate-
nus reliquis imperiis, postea ab hoc divulsis, contradistin-
gitur; Et tunc porro complectitur, notante Mayero Phil.
2. c. 1. p. 14. ff. diversas itidem regiones seu provincias, quæ
diversis deinceps distinguuntur nominibus, petitis à præci-
pui in unaquaque provincia urbibus. Sic (1.) in Scriptu-
ra omnium Syriæ partium antiquissima habetur ארם נהרים
Gen. 24. 10. Syria duorum fluviorum, græcis hinc Μεσοποταμία
q. d. μέση τῶν ποταμῶν, media inter fluvios, Euphratem scil.
qui κατὰ ἑξοχήν fluvius passim in Scriptura audit, & Tigrim;
dicitur quoque alibi termino Synonymo ארם פרת Gen. 25.
20. c. 28. 5. hoc quid sit nominis ipsi Judæorum Magistri sa-
tis explicare non valent, apud Rab. Sal. b. M. in M. J. fol. 9.
col. 1. sub fin. agrum, seu regionem Syria, interpretari liceat
cum

cum Ab. Esra ex עֲרָבִים Arabum, quod Hebr. שְׂרָיָה respondet.
(2.) Occurrit אֲרָם צִיבָה Syria Zova, quo referendum vide-
tur 1. Paral. 18. 3. (3.) אֲרָם מַנַּחָה Syria Maacha, 1. Sam. 10. 6.
(4.) אֲרָם בֵּית רֶחֱבוֹב non procul distita à loco illo ad Eu-
phratem, qui Rechoboth dicitur, Gen. 36. 37. (5.) אֲרָם רַמְסֶס.
Et juxta quosdam (6.) Antiochia, quam Raschi ad Amos 6. 3.
& hunc secutus Hieronymus per רַמְסֶס רַבָּה intelligunt.

§. V. Quemadmodum gens Syriaca variat; ita &
lingva, quæ ipsi fuit vernacula: cujus alii plures, pauciores
alii faciunt dialectos. Pocock. in not. ad Specim. Hist. Arab.
p. 365. ex Greg. Abulfar. tres notat dialectos verbis his se-
quentibus: *Lingva Syriaca distinguitur in tres dialectos, qua-
rum elegantissima est Aramaa, quæ est lingua incolarum Robæ, &
Harran, & Syriæ exterioris; proxima illi est Palaestina, quæ est ea,
qua utuntur Damasci, & montis Libani, & reliquæ Syriæ interioris
incolæ. At omnium impurissima est Chaldaica Nabathæa, quæ est
dialectus populi montium Assyriæ & pagorum Eraci.* B. Saub.
de Studii lingv. hebr. utilitate ac necessitate, lingvæ Syriacæ
dialectos ita recenset: *Syræ lingua in tres scissa dialectos, Baby-
lonicam, quæ purissima, adhibita ab Onkelosio & Jonathan. in pa-
raphrasi & in Talmud. Babylonico; Altera Hierosolymitana Christo
vernacula, pure Chaldaica admiscet voces Arabicas, Græcas & La-
tinas, eâ scripta Talmud. & Targum. Hierosol. Tertia Antiachena,
Comagena & Maronitica, καὶ ἐξ ὧν Syra dicta, quæ etiam pro-
prios sibi invenit characteres.* Et hi Syrorum Maronitarum
characteres vel majusculi sunt, quos Estrangelos & capita-
les vocant, vel minusculi, quos cursivos seu practicos no-
minant, utuntur iis in librorum titulis & inscriptionibus,
eosque ex Samaritanis derivatos multi asserunt, licet, si non
magis, certè æque commode à modernis descendisse hebrai-
cis affirmares. His, qui ad celeritatem scribendi sunt inven-
ti, communiter in libris impressis & MSC. utuntur, iisdem-
que possidemus N. T. exscriptum cum V. T. versione, de
quibus paulò post plura. Causam mutati hujus caracte-
ris rimari nunc nil attinet, ea certè, quæ à Gvid. Fabr. Bode-
riano

riano præf. ad Lex. Syr. affertur, ut sc. Antiocheni Christiani Evangelium suum, à Nazaræorum & Ebionitarum literis hebraicis exarato (de quo vid. Walt. l. c. p. 392.) distinguerent, sibi que cum istis hæreticis nil quicquam commune esse ostenderent, approbata à Walton, qui ex simili causa se ostendisse putat, Esdram post reditum è Babylone, dum sacra volumina recenseret, characterem mutasse (antiquo hebraico, quo utebantur Samaritani seu Cuthæi ipsis relicto) in Chaldaicum seu Assyriacum, cui in Babylonia assueti erant, ne quid scil. cum Cuthæis, quos inter gentiles numerabant, Judæi commune haberent. Hæc inquam ratio penitus rem examinanti, nullo modo satis faciet, quum gratis asserta, eadem facilitate rejici possint, quæ afferuntur; nam quæ Scr. S. ab ipso Mose ac Prophetis adhibita, perque Esdram mutatum characterem concernunt, tam valida non sunt, ut assensum indubitato impetrare possint, ceu commonstrant pluribus Hotting. Exerc. Anti-Mor. Buxtorff. diff. de literarum antiquitate, Wasm. vind. aliique quamplurimi in vulgus noti. Miramur profecto eos, qui eò, quod Esdras vir fuerit *ἱερατικός*, nil inde discriminis fidei nostræ certitudini imminere, sed controversiam leviolem esse, opinantur, quàm quæ uberiolem merzatur discussionem, quibus calculum suum addidit nuperrimè Jacob. Gusset. l. supra c. Etenim stante isthac sententiâ, nî probatum fuerit solidè, Esdram in hoc quoque mutando pristino Scripturæ caractere, infallibili Spir. S. assistentia gavisum fuisse (quod verò nunquam probabitur. vid. 2. Sam. 7. 3. seqq. & conf. 2. Sam. 11. 14. cum 2. Sam. 23. 1.) salus nostra in fidem merè humanam resolvetur. Rationem, cur lingua hæc *ܐܪܡܝܝܬܐ* Syriaca dicta, variis nominibus fuerit appellata, adducit B. August. Pfeif. Crit. S. c. 3. sect. 2. qu. 7. p. 53. seq. *Syra* vocatur ista, qua celeberrima N.T. versio conscripta, & quæ Georg. Amira *Syria reformata* dicitur. Aliis *Antiochena*, quia usque ejus fuit in Ecclesia Antiochena, ut & in toto Patriarchatu, qui Ecclesia illi olim assignatus erat. Comagena ab ultima Syria, regione.

gione. Maronitica à Maronitis habitantibus per pagos montis Libani, & in quibusdam minoribus oppidis Syriae, quorum licet lingua vulgaris sit Arabica vel Turcica, cum Turcarum imperio sint subiecti; hac tamen Syriaca in sacris utuntur. De Maronitæ nomine variant quidem auctores, quidam dictos eos ita volunt à voce Maranatha 1. Cor. 16. 22. ideò, quod Christum agnoscere noluerint, uti & Hispani dicti sunt Marani, quia Christum agnoscere volebant, vel ab eo defecerant. vid. Corn. à Lap. & Bald. in h. l. sunt enim hi Syri diu pro schismaticis habitati ab Ecclesia Romana, usque dum eorum Patriarcha legatos suos mitteret ad Concil. Lateranense III. sec. XII. habitum sub Alexandro III. ubi reconciliati sunt Pontificiis, Gvilielmo Tyrio Archi-Episcopatum administrante, Anno 1182. hinc etiam Anno 1584. Papa Gregor. XIII. ad eos, in Græcorum Monotheletarumque pristinum errorem relapsuros, duos misit Jesuitas, qui cum Synodum convocassent, eos ad fidei pontificiæ confessionem induxerunt, ita tamen ut, quod citante Mayero Phil. I. 2. c. 2. p. 74. testatur Nobiliss. Breuning in Itinerario suo Orient. Laicis in S. Cœna utraque distribuatur species; ipsique in Ritibus, disciplina Ecclesiastica, & aliis quibusdam dogmatibus, v. g. de Spir. S. Purgatorio &c. majorum suorum vestigia premant. Hodieque habent Collegium Romæ à Gregorio XIII. fundatum, & à Sixto V. Gregorii Successore redivitibus auctum, ex quo ceu ex seminario Sacerdotes & Episcopos accipiunt. Atque ex illo prodire Gabriel Sionita, Joh. Hestronita, Abraham Echellensis &c. Grotius ad loc. cit. 1. Cor. 16. eos ideò ita dici putat, quod Christum vocent Dominum nostrum; Pfeiff. Synops. select. qq. è Philol. sacra disp. proem. 2. q. 4. vocem deducit à Marone, auctore religionis vel sectæ, cum & Maronitæ ipsi celebrent Patriarcham Maronem, virum sanctitate & miraculis clarum, & Chrysostomo familiarem, cujus sententiæ suffragatur Waltonus l. c. p. 389. Micræl. Syntagm. H. E. L. III. sect. 1. p. 542.

idem tamen Pfeiffero l. jam cit. non improbabilem putat sententiam Joh. Morini Com. de sacr. Eccl. ordin. P. 2. p. 381. qui cum aliis vocem deducit à Monacho Marone hæretico monothelæta, Mauritio cœvo: & hoc ideo, quia Maronitæ secuti sint dogmata Jacobitarum, qui extra controversiam Monothelethæ sint. Tandem Mayerus Phil. p. 1. c. 8. coroll. 1. p. 417. cum Gabriele Sionita mavult eos ita appellatos esse à vico quodam Syriæ Maronia.

§. VI. Nobis in præsentī non de lingua Syriaca latius sumpta, quæ varias supra recensitas dialectos sub se complectitur, sermo erit; sed intueri conabimur eandem strictius consideratam, prout dialectum Maroniticam in specie denotat; de cujus in Scripturam versionibus pauca in antecessum monenda restant.

§. VII. Versio Syriaca V. T. duplex extat, una quæ ex græco, altera quæ ex hebraico idiomate est translata. Equidem scribit Arias Montan. in admonitione ad lectorem: *In V. T. libris non adeò elaborandum, eo quod ex iis fragmentis quæ mihi videre contigit, illam sacrorum librorum partem non ex hebraica primæva lingua, sed ex græca, & ab Origene permixtâ versione ad Syros fuisse translata, cognoverim.* Verum in hisce verbis duplicem notat errorem Walton. l. c. fol. 395. primò dum scribit, quod non aliam habuerint Syri versionem, quam quæ ex græca facta sit, deinde quando, ut versionem hanc eo magis deprimeret, ait, factam eam esse ex græca & ab Orig. permixta versione. Versionem quippe illam ex hebræo idiomate antiquissimam, exhibent *Ἑπταπλά* Parisiensis anno 1645. evulgata, itemque Biblia Polyglotta; Illa verò quæ postea ex græco confecta est, non ex mixta aliqua editione, sed ex ea, quam in Origenis hexaplis puram esse ac genuinam, veteres omnes, ne ipso quidem Hieronymo excepto, uno ore affirmarunt, est desumpta. His consentanea ex Greg. Abulf. lege ap. Pocock. in Spec. Hist. Arab. p. 184. & Hotting. dissert. phil. theol. 3. §. 48. Utuntur verò Maronitæ, ceu Walton. l. c. f. 394. §. 3. ex MS, Greg. Syri Syriaco Scholia

lia in totum V. T. continente refert, solâ illâ V. T. translatione, quæ est ex hebræâ derivata, quæque simplex seu antiqua dicitur, quod illi, qui exemplar illud elaborarunt, de ornatu verborum solliciti non fuerunt; & hæc propius ad textum hebr. accedit, quam ulla orientalium alia, etsi quibusdam in locis cum LXX, alibique cum Samaritano codice conveniat, quemadmodum Hotting. Analect. Diss. 2. th. X. p. n8. seq. demonstrat, pauca tamen illa sunt. Hujus versionis usum in suis ad textum hebraic. animadversionibus, passim ostendit Arnoldus Bootius. Altera ex LXX. Interpretibus hausta, quam figuratam vocant, opus mancum est & mutilum, prout testatur Mafius in præfatione, pecul. Syr. & Greg. Syrus in scholiis ad N. T. quin asserit l.c. Bootius, neminem præter Mafium eandem oculis usurpasse unquam. Quod tamen judicium cum limitatione est accipiendum; Nemo scil. in Europa istam figuratam Syrorum in V. T. versionem, quippe quæ non edita, vidit unquam; alias falleret oppido: siquidem notante Hottingero diss. phil. theol. 3. §. 50. Greg. Syrus in scholiis ad Psal. VIII. affirmat, in ea supra vocem **יהוה**, per quam reddunt nomen Dei **παραγενεματων**, quodque imperiti LXX. Interpretum descriptors in **יהוה** commutarunt, hoc ipsum **יהוה** retineri.

§. VIII. Ad N. T. quod attinet, hujus quoque versio duplex est, antiqua & nova; Antiqua, quæ primis Christianorum temporibus fuit translata; Nova, quæ postmodum; de qua pluribus agens Pocock. præf. ad Epist. Syr. adiri potest. Laudat eam ibi, tanquam græcum textum **κατὰ πῶδα** sequentem, adque illum diligenter expressam, illius etiam editionem, per utilem futuram, promittit. Antiqua est, quæ Wid. manstadii, Tremellii, Fabricii, Trostij, Gutbirii, & hebraicis typis Sulzbaci non adeo pridem Viri illustres & Kabbalæ peritissimi Knorr à Rosenroth opera est emissa in publicum. In hac desideratur historia adulteræ Joh. 8.

à v. i. usque ad 12. 1. Joh. 5. 7. 2. & 3. Epist. Joh. 2. Petri, Judæ & Apocalypsis. De commemoratis Epistolis ac Apocalypsi Johannis, antiquis dubitatum fuisse constat. Historiam adulteræ testatur Hieron. Dial. 2. adv. Pelagium, aliquot de codicibus authenticis non habuisse, 1. Joh. 5. 7. quia nimis manifestè contra Arianos agit, ab iisdem sec. IV. invalescentibus, ex versione non tantum, sed ipsis etiam grecis quibusdam codicibus surreptum fuisse, eruditorum est conjectura. Hi enim cum auctore Ario Lybiâ oriundo, Ecclesiæ Alexandrinæ presbytero, homine versutissimo, falsa sua dogmata felici successu, per Ecclesiam undique spargerent, adeo ut Hieronymus scribat, *ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est*, facile ipsorum malitia eos etiam ad hoc adegit, ut dictum citatum per fraudem, ne ipsis posthac obesset, eliminarent. De hæresi, ejusque Auctore, & variis, quæ ipse cum affectis usus est, technis, vid. Epiphani. hæz. 69. & Vener. Acad. nostræ Senior D. Bechm. Hæresiogr. ad sec. IV. Sed quanta fuit hominum malitia & vesania, tanta multoque major fuit Dei, verbo suo invigilantis providentia, quæ non permisit ut jota unum periret de iis, quæ scripta sunt in sacris, quare à Tremellio rectè est restitutus. Usi enim hoc dicto sunt aliquot primitivæ Ecclesiæ Patres ante Arium, e. g. Cyprian. sec. 3. qui anno 265. Martyrium subiit, Lib. de Unit. Eccl. Tertull. eodem seculo contra Praxeam, qui citat verba: *& hi tres unum sunt*; taceo Arianorum adversarium, & orthodoxæ fidei defensorem acerrimum Athanasium Lib. 1. ad Theophilum de unita Deitate Trinitatis, quia hunc librum æque ac dialogum istum cum Ario Nicæi Concilii tempore habitum, sub nomine Athanasii Vigilium Tapsensem supposuisse, viri quidam asserunt eruditiss. vid. Thomæ Schmith. diss. de h. l. quæ habetur quoque in celeberr. Maji Exam. Hist. crit. Richard. N. T. potius provocarim ad Hieron. qui in prolog. Epist. Cathol. ad Eustathium conquestus est, hunc locum ab infidelibus omissum, eumque proinde restituendum ex haud

haud depravatis codicibus, contendit, alii longè plures apud Theologos de h. l. agentes videri poterunt. Imprimis huc conferendus Gerh. Disp. pec. ad h. l. quam à Schlichtingii aliorumque exceptionibus vindicavit Calov. in Bibl. illustr. & Majus, qui l. c. per integrum c. 18. Sandii Interpr. paradox. app. p. 380. Simonique adversus allata testimonia objectiones eruditè discussit.

§. IX. Atque hæc Scripturæ S. partes in antiqua N. T. versione Syr. omisæ, non magis eidem officiunt, quam in aliquot græcis, eisque satis vetustis codd. desideratæ, textui ipsimet authentico detrahunt. Imprimis cum jam in nostris editionibus ex recentiori versione Syriaca sint adjectæ. Qua in re sedulam præ aliis operam navavit in literatura orientali, præsertim Arabica, versatiss. Pocock, qui Syriacam secundæ Petri Epistolæ versionem, unà cum secundâ & tertiâ Johannis, ut & Judæ Epistola ex Bibliothec. Bodleianæ Oxoniensis MSC. exemplari depromptam, Lugd. Batav. 1630. in publicum edidit græcè, latinè & Syriacè, additis simul characteribus hebraicis; in cujus præf. memorat, epistolas hasce in prædicta bibliotheca inventas fuisse, una cum actis Apostolicis & Epistolis cæteris catholicis, eo ordine, quo in græcis codicibus solent haberi dispositæ; quando verò & à quo in lingv. Syriac. translatae sint hæc epistolæ, supra vires suas disquisitionem, profitetur ingenuè. Apocalipsin Joh. edidit eruditiss. Gallus Lud. de Dieu Syriacè, græcè & latinè, Syro etiam caractere in hebræum transfuso, Ludg. Batav. A. 1627. ex codice in Biblioth. Scalig. invento, à Casparo quodam manu eleganti, characteribus verò ab hodiernis discrepantibus scripto. Sit, licet, hæc Epistolarum & Apoc. translatio, quod supra monuimus, recentior, ante conversionis tamen Maronitarum tempus factam, Lud. de Dieu præf. ad Apoc. ex eo probare annuitur, quod à vulgata sæpissimè abit. Eidemque non sine causâ mirum videtur, quod hi Scripturæ S. libri, post primam Widmanstadii editionem Syris exhibitam, in Europam delati, per tantum tempo-

tempo-

temporis intervallum typis non fuerint exscripti. Desue-
rant quidem in exemplari à Mose Meredineo primum all'a-
to, promiserat verò Meredineus postea eosdem asportandos,
prouti liquet ex his Widmanst. verbis in Epist. ad Giengen-
rum & Jac. Jonæ Dedic. toti operi subjuncta: *Moses noster*
Meredineus, qui ad locupletandam Regio hoc munere Syriam, non
humani generis solum, sed etiam aterna vereque religionis anti-
quisimam parentem, una mecum opera plurimum studique con-
sumpsit, ex Mesopotamia favente Deo reversus, non solum reliquas
S.S.S. Petri, Johannis & Judæ Epistolas cum Apocalypsi, quæ ad per-
fectionem N. T. nobis desuerunt, verum etiam V. T. Syro-Targumi-
cam seu Hierosolymitanam vel peregrinantibus jam in patrio ser-
mone Judæis natam, vel in ipsis Religionis Christianæ rudimentis à
Spiritu S. informatam interpretationem, aliæque sacrorum concilio-
rum & Apostolicæ Ecclesiæ rarissima monumenta adportabit. Et
denuò in præf. ad Epistolas Canonicas: Reliquæ, inquit, S.S.S.
Petri, Johannis & Judæ Epistolæ una cum Apocalypsi, etsi extente
apud Syros, tamen in exemplaribus, quæ secuti sumus, desuerunt.

§. X. De antiquitate Vers. Syr. V. T. simplicis dis-
crepantes sunt Doctorem sententiæ, aliis eam ex parte ad
Salomonis ætatem, ex parte ad Abgari Syrorum Regis tem-
pora referentibus. Nimir. quinque Mosis Libb. Josuam;
Judic. Ruth. Sam. Par. Prov. Canticum & Job. ajunt Salo-
monem in Hiram, Tyri Regis, gratiam, quo cum fedus ini-
erat, impetratis variis ad extruendum templum subsidiis,
procurasse; Reliquos V. pariter ac N. T. libros opera Thad-
dæi reliquorumque Apostolorum, Abgari Syrorum Regis
tempore fuisse confectos. Aliis totam V. & N. T. versionem
his demum temporibus factam contendentibus; vid. Ga-
briel. Sionitæ, Lingvæ Arabicæ in Acad. Paris. Prof. & inter-
pretis Regii præf. in psalt. Syriac. ejus verba, in latinum ab
Hotting. Thes. Phil. pag. 266. conversa, sunt seqq. *Versiois*
Syriacæ ea est antiquitas, ut secundum receptissimam Chaldaeorum
& Syrorum traditionem, coeva sit Salomoni. Sic enim legimus in
Libro antiquissimo Soadedi Episcopi Haderbensis, veteri charactere
in

in membranis exarato, qui inscribitur locorum difficultum & vocum obscuriorum in S. literis occurrentium elucidatio; Sacrorum voluminum translatio hunc ordinem est adepta: Pentateuch. Jos. Jud. Ruth. Samuel, David, Proverb. Eccles. Cantic. Job. translati fuerunt tempore Salomonis, orante exoranteque Hiram Rege Tyri, ejus amico. Reliqui verò libri V. pariter ac N. T. tempore Abgari Regis Syria, curâ & sollicitudine Thaddæi, aliorumque Apostolorum translati sunt. Quanquam verò non ignorem quorundam Syrorum sententiam, existimantium, integrâ V. ac N. T. Versionem Syriacam factam esse tempore Thaddæi & Regis Abgari; prior tamen opinio inde probabilior videtur, quod Divus Paulus Ephes. IV. 8. 9. usus est versione Syriacâ Psalm. 68. 19. ascendisti in altum, & accepisti dona in homines, uti græcus, latinus & hebraeus textus verba referunt. Syrus tamen habet: dedisti dona hominibus; quomodo etiam Paulus l. c. verba reddit: dedisti dona hominibus. Hinc claudit his verbis: Fateri procul dubio debemus, D. Paulum versione Syriacâ usum, & sic eam Apostolis antiquiorem esse. Sed eadem concludendi vis huic argumento inesse videtur, quæ inest simili prorsus collectioni Julii Conr. Otthonis Rabbini illius propudii, quod Altorfii Noricorum Professore etiam egit, & postea fidem christianam rursus deseruit, is enim, quia similes parabolis N. T. in Talm. reperit, confestim concludit, has Salvatorem ex Talmude sumsisse, quem, quod mireris, sequitur Scheringh. præf. ad Joma. Wolffg. Franz. Scholâ Sacrific. disp. 15. §. 90. & 92. & Glass. Phil. Rhet. tr. 1. c. 21. p. m. 1419. & tr. 2. c. 7. p. m. 1477. Priorem sententiam à Sionita allatam, aliquot rationibus impugnat, adstipulatus posteriori Walt. l. c. f. 396. Eam nunc controversiam nostram non facimus, contenti probatione alicujus antiquitatis, quæ ex Patrum monumentis posteritati relictis depromi possit, et si non ausimus eam omni ex parte dare definitam. Planè namque persuasi sumus, allatas à Waltonò rationes tam validas non esse, quin multa excipi possint. Meminerunt autem versionis Syriacæ sec. IV. & V. Patres tam græci quàm latini. Ex græcis nominamus

C

Basi.

Basilium M. Hom. 2. in Hexaëm. f. 21. ad Gen. 1. 2. qui ex Syro vim vocis **הַמַּיִם** exponit. Idem Epist. 63. ad Clerum Neocæsariens. f. 97. testatur, Syris psalmodiam in usu fuisse. Theodoretus in cap. 3. Jonæ f. 805. edit. Paris. inquit: **Κηρύττων ὅτι ἐν τρεῖς ἡμέραι καὶ Νίβεὺ καταστρεφθήσεται. τὰς τρεῖς δὲ καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος καὶ ὁ Θεοδοτίων πωσαρχόντων ἐθαπνύον, συνθωνέον δὲ τοῖς καὶ ὁ Σύβας, καὶ ὁ Εὐδαίος, ἔχει δὲ καὶ τὸ εἶδος ἔπος ὁ ἀραβὸς.** *Prædicabat quod adhuc tres dies, & Nimive subvertetur. Hos verò Aquila & Symmachus & Theodotion quadraginta interpretati sunt, & cum his etiam Syrus & hebraus conveniunt, habetque hic numerus verisimilitudinem.* Ex latinis sequentes adduxisse sufficiat: Ambros. Lib. I. c. VIII. in loc. Gen. cit. scribit: *Denique Syrus, qui hebraeo vicinus est, & in sermone consonat, & in plerisque congruit, sic habet, & Spiritus Dei fovebat aquas.* Hieron. in Epitaph. Paulæ ad Eustoch. virginem Epist. 27. c. 13. f. 69. inquit: *Hebraeo, græco, latino, Syroque sermone psalmi in ordine personabant.* August. L. 15. c. 13. de C. D. Genesin in idioma Syriacum versam fuisse, testatur: Ad hæc Masius in præf. comm. ad Josuam testatur, se varios habuisse V. T. libros, Josuæ, Reg. &c. qui supra mille ab hinc anno conscripti fuerint Alexandriæ, sed ex græca versione, nempe ex Orig. Hexapl. emendatis. vid. Hotting. Diss. phil. theol. 3. §. 50. Nec enim audiendi sunt illi qui autumant, per versionem Syriacam à Patribus allegatam, Chaldaicam intelligi debere paraphrasin, ita enim horum sententiam refert Sixtus Senensis Biblioth. sanct. l. 4. p. 380. edit. in 4t. *Syri editio, quam sæpe græci, una cum cæteris græcis ac latinis editionibus edisserunt, à quibusdam creditur esse Chaldaica translatio, à Judæis Targum. h. e. paraphrasis vocata.* Hæc namque sententia ex discrepantia allegatorum Ambrosii, Augustini reliquorumque ab hodierno Targum, itemque inde, quod Chaldæi ac Syri alibi distinctam mentionem faciant, falsitatis convinci rejicique potest.

§. XI. N. T. versio quando & à quo sit facta, incertum esse scribit Gvid. Fabric. præf. ad N. T. Syr. verba ejus suat:

sunt: Quando & à quo sacer iste codex in Syrum sermonem versus sit, nullius auctoris testimonio, saltem quod legerim, demonstrari potest. Syri quidem nonnulli ex avita traditione affirmant, versionis hujus auctorem esse S. Marcum, in qua sententia & nos acquiesceremus, nisi ex Hieron. de Viris illustribus f. 102. Euseb. H. E. L. 2. c. 24. Niceph. H. E. L. 2. c. 25. f. 192. Cedren. comp. H. E. p. 212. Magd. cent. 1. L. 2. c. 10. constaret, S. Marcum anno Neronis octavo, quo tempore sacer codex nondum collectus erat, sed accedebant aliquamdiu post, alix aliæque particulæ, mortem obiisse. Unius verò Dorothei Episcopi auctoritas, qui tempore Constantini M. vixit, & in Synopsi de vita ac morte Prophetarum & Apostolorum, Marcum sub Imperatore Trajano, Martyrio coronatum fuisse, memorix prodidit, non infringit sententiam probatissimorum Scriptorum testimonio munitam. Magis igitur placet constans aliorum Syrorum traditio, à multis retrò seculis interrupto ordine propagata, Apostolorum ævo, à Viris quibusdam Apostolicis procuratam esse, isthanc N. T. versionem, quibus pollicem premit Franz. de interpr. Scr. S. pag. m. 38. Jac. Martini præfat. ad N. T. Syr. Trost. Gutb. Tremell. præf. ad N. T. Syr. aliique à Gutbier præfat. N. T. Syriacæ paraphrasi præmissâ adducti, itemque Venerabilis Præceptor noster Danzius, præf. ad Aditum Syriæ Reclusum. In hoc igitur acquiescimus, quoad sonitum quâdam ratione dimoveamur, quam hætenus à quoquam nullam vidimus allatam; præsertim cum idem svadere videantur Epistola supra recensitæ, unâ cum Apocalypsi, quæ in antiqua editione non habentur versæ, unde Waltoni fol. 397. judicio colligi potest, factam eam esse, antequam canon Librorum N. T. communi Ecclesiarum consensu confirmatus esset.

§. XII. Dubitat de hoc Bellarm. Tom. 1. contr. de V. D. L. 2. c. 4. quoniam hujus versionis nullam fecerint, mentionem Clemens Alexandrin. Origen. Euseb. Athanasius, Theophylactus, Epiphanius, Hieronymus, Cyrillus, Theo-

Theodoretus atque Damascenus, quam tamen facturi viderentur, siquidem in Syria & Aegypti Ecclesiis, hæc ipsorum temporibus fuisset recepta. Hinc sibi certo persuadet versionem Syriacam horum Patrum ætate posteriorem, & cum græca ac latina neutiquam comparandam esse. Idem cum Bellarm. cornu inflat Cornelius à Lapide, præf. in Epist. ad Hebr. fol. 773. scribens: *Viris Doctis textus hic Syriacus recentior, & ex græco traductus videtur, præsertim cum idem sui que per omnia similis extet in omnes Pauli & aliorum Epistolas, omniaque Evangelia, quæ non dubium est, primitus conscripta esse græcè, non Syriacè, atque in Syriacum à Syro quodam interprete esse conversa, quem licet Syri putent fuisse S. Marcum Evangelistam, tamen verius est, non Evangelistam Marcum, sed alium Evangelistam Marco longè posteriorem fuisse; Nam Cyrillus, Clem. Athan. Theodor. Damascenus & alii, qui in Syria & Aegypto vixere & scripsere, hujus versionis Syriacæ non meminerunt. Rursum hujus Syrum textum non esse Pauli nec Marci, nec primi illius ævi Christiani, patet ex eo, quod Syriacæ hæc versio phrasi & idiotismo discrepet à Syra lingua, quâ loquebantur Judæi tempore Christi, Pauli & Marci.* Sic igitur versionem Syriacam, moti ratione non satis prægnanti, referunt ad tempora Damasceni, qui sec. octavo floruit à nato Christo, nulla enim in hoc argumento est consequentia, hic vel iste Liber à Patribus jam memoratis non citatur. E. non extitit. Simili ratione arguerem; Targumim non citantur à Patribus, E. non extiterunt illorum ætate, id quod apertè falsum. Nec mirum Patres, quos excepto Origene ac Hieronymo, plerosque lingvæ hebrææ & cognatarum ignaros fuisse constat, frequentem adeò hujus versionis mentionem non injicere, nam quod nullam omnino faciant, falsum esse, infra evincemus. Pariter non sequitur ex eo, quia dialectus Apostolica est diversa à Dialecto Syra N. T., ideò etiam non fuerit translatio primo tempore N. T. facta, nam licet diversa sit dialectus Hierosolymitana, à Syriacâ N. T. Antiochenâ seu Maroniticâ, potuit tamen nihilominus translatio fieri in Syriâ, & licet non

non

non Auctoribus Apostolis, viris tamen Apostolicis in Syria degentibus, & Dialectum Syriacam callentibus; qui vel Apostolos docentes audiverunt, vel proximè post ipsorum mortem dogmata fidei sunt professi. Nec minus accuratè ex titulis & annotationibus quibusdam glossæ instar, codici Syriaco ad calcem vel marginem adjectis, colliges ejus novitatem, ex quib9 Gvid. Fabric. l.c. & Bellarm. L.2. c.4. de V.D. superstitionum quorundam rituum antiquitatem inferre laborant. Codicis enim antiquitas manet illæsa, & textus ejus incorruptus, etiamsi hominum malitiâ nonnullis exemplaribus studio quædam adjecerit. Et potest codex etiam vetustissimus glossis marginalibus vel illustratus vel obscuratus esse, ut tamen notæ istiusmodi marginales, ejusdem cum codice antiquitatis non sint habendæ; Speciatim cultum sanctorum religiosum quod attinet, ejus antiquitatem Gvid. Fabricius, frustra ex cujusdam codicis inscriptione probare gestit, præcipuè dum codex Fabricii, ex cujus inscriptione hoc argumentum desumpsit, quique à Postello ipsi est allatus, originis annum 1500. regni Alexandri, à quo Syri, reliquique Orientales plurimi annos suos numerant, præ se ferat, teste ipsomet Gvid. Fabricio l.c. Incideret itaque codicis illius descriptio in seculum à nato Christo duodecimum, æræque Christianæ annum 1189. circiter, cum varii jam abusus orientis pariter ac occidentis Ecclesiam occupassent.

§. XIII. Cæterum Bellarmini & Cornelli à Lapide sententiam, vehementer impugnat Langius Danus in catal. libb. MSS. orient. Bibl. Florent. in quo cit. Waltoni hæc leguntur: 1. Scamno 1. cod. numero 40. Evangelia 4. Syriacè sine punctis vocalibus ante annos 925. scripta, nempe anno Alexandri 1038. Juxta Epocham vulgarem Syrorum & Orientalium ad nostrum computum deductam, anno Christi 727. Eodem scamn. cod. Num. 56. Evangelia 4. Syriacè literis capitalibus & sine punctis vocalibus scripta, ante annos 1066. anno nempe Alexandri 807. hoc est anno Christi 586. &c. Error Bellarmini & Cornelli à La-

pide manifestò deprehendi potest ex iis, quæ supra de antiquitate V. T. Syriacæ versionis ex Patribus Damasceno antiquioribus sunt prolata in medium. Nam si multo ante Damascenum, Genesin & Psalmos converterunt in idioma Syriacum, multo magis credendum est N. T., cujus longè major plebi erat & utilitas & necessitas, in linguam ipsius vernaculam translata fuisse, cum Chrysostomus hom. 9. in Epist. ad Coloss. moneat fol. 561. *Audite vos seculares, comparate vobis Biblia anima pharmaca, si nihil aliud vultis, vel N. T. vobis acquirite.* Et idipsum disertis verbis idem edisserit Homil. 1. in Joh. fol. 2. de doctrina Evangelii Joh. scribens: *Syros, Egyptios, Indos, Persas, Aethiops aliasque gentes innumeras dogmata divina in suam linguam transtulisse.* Itaque Chrysostomi tempore, qui trecentis ante Damascenum annis vixit, jam tum conversum erat in Syriacam linguam S. Joh. Evangel. Nec credibile est Ecclesiæ Syriacæ Doctores, primis integris tribus seculis sine ulla N. T. in linguam Patriam translatione vixisse, cum Ecclesia sine Scriptura difficulter consistat.

§. XIV. Syriaca proinde versio pervetusta, quæ hætenus per 14. secula Germania non solum, sed tota Europa caruerat, tandem post obitum B. Lutheri singulari Divinæ Providentiæ exemplo, in Germaniam est perlata; Si quidem Maronitarum Patriarcha Ignatius, Turcarum crudelitate partim, partim Ecclesiæ suæ querelâ commotus, codd. Syriacos typis exprimendos circa annum Christi 1550. in Europam misit, & primo quidem hoc egit Romæ, missus à Patriarcha Antiocheno Damasci habitante Moses Mardenus, vel ut aliis vocatur Meredineus, Christianæ ibidem Religionis Sacerdos (ut Widmanstadio sub fin. 14. Pauli Epp. alibique passim dicitur) Catholicus, deinceps Venerabilis; sed conatu irritò atque frustraneo: tandem pervenit unus ex Mesopotamiâ allatorum codicum ad Augustissimum Romanorum Imperatorem designatum Ferdinandum 3., qui liberalitate ac benevolentia prorsus incomparabili, curan-

curantibus Joh. Alberto Widmanstadio Austriæ Orient. Cancellario, hujusque lingvæ, prout tunc erant tempora, peritissimo, & Sacerdote jam memorato, (quibus adjumento haud vulgari fuit Gvilielmus Postellus, multo plus opis præstiturus iisdem, nisi fama de periculo sibi intentato permotus, discessisset maturè. vid. Widmanst. loco mox citando.) codicem Syriacum N. T. novis typis Viennæ anno 1555. sumptibus Regiis exscribi mandavit, & Ecclesiæ Maroniticæ sub jugo Turcico pressæ, multa exemplaria transmisit. Loquitur hæc disertè egregia Widmanstadii ad Ferdinandum, perscripta dedicatio, quæ editioni Viennensi est præfixa, ex qua in majorem rei confirmationem, paucula nobis liceat excerpte. Ita v. lit. a. **** 1. col. 2. seq. scribit: *Moses Meredinaus ex Mesopotamia Catholicus Sacerdos* -- qui, ut in Pontificio Diplomate, literisque amicorum ipsi ad me datis patet, ab Ignatio Patriarcha Antiocheno, cum ob alias gravissimas causas, tum ut N. T. volumen prælo excusorio multiplicatum in Syriam reportaret, Romam missus Orator fuit, quo Ignatius ipse tanquam Pastor prudens & attentus sacrorum librorum inopiam, ex qua Christiani Syri multorum annorum memoria majorem in modum laborassent, latine Ecclesiæ beneficentia sustentare posset. Et post pauca: *Et cum nec Roma, nec Venetiis, quamvis amplissimorum hominum favore & gratia niteretur, quenquam reperisset, qui magnum hoc & difficile opus attentare vellet, tandem -- ad me contendit.* Post celebratam Imperatoris pietatem, quam in subministrandis ad hoc opus sumptibus demonstravit, pergit: *Mihi ut diligentia nostra emendatum splendidumque in lucem emitteretur imperasti.* Et paucis interjectis, de Syrorum indigentia inquit: *quod ob Evangelicorum librorum indigentiam, præter baptismum, vix ulla religionis vestigia retineant.* Denique sub finem Dedicationis ad Jacobum Giengerum & Justum Jonam toti operi subjunctæ propria Widmanstadii verba sic habent: *In urbe Vienna, amplissimarum Orientalis Austria Prævinciarum Metropoli Florentissima, ad hunc exitum perductum est divinum hoc opus anno à Christi nativitate 1555. 27. Septembr. &c.*
Idem

Idem

Idemque sub calcem cujusvis N. T. libri testatur disertis verbis, ut de hoc ullaratione dubitari non possit. Syriacam V. T. versionem, quæ jam diu in Bibliothecis Germanis delituerat MSC. quamque Moses Meredinzus ex Mesopotamia reversus, ut ex Widmanstadii verbis supr. §. 9. citatis apparet, secum allaturus erat, qui typis imprimi curaret, hætenus nemo inveniebatur. Primus arduum hoc opus subiit Michael de Jay in splendido opere heptaglotto Parisiensi. Hic quamvis Maronitarum Gabrielis Sionitæ, & Abrahamæ Echellenfis, itemque Joh. Morini in edendo opere tam splendido atque egregio usus sit operâ, qui puncta (an primi? non dixerim. Eliæ testimonium in præf. 3. ad Masfor. Hammal. rem haud conficit, quod intuenti patebit. Nec ipse Waltonus inficiatur quosdam vetustiores MSC. codd. unicum punctum adhibuisse Arabum more, omnium vocabulorum vicem supplens.) versionemque latinam adjecerunt, ipsa tamen editio ab omnibus mendis haud fuit repurgata; MSC. enim quibus utebantur, lacunas ex proprio subinde ingenio non ex codd. aliis suppleverunt, interdum etiam, prout illorum legebant codices imprimi curarunt, hinc integri non tantum versiculi & capita, sed toti etiam libri desiderantur, e. gr. Esther, Judith, Tobias, Jerem. Epist. Baruch, Historia Susannæ, Belis & Draconis, Canticum trium puerorum cum Maccabæorum 2. & 3. Ipsa quoque translatio textui Syriaco adeo accuratè ubivis non respondet. Quæ omnia & singula, imprimis verò desideratos in priori editione libros, ex MSC. quibusdam antiquissimis, de quibus Walton. l. c. f. 394. in opere polyglotto Anglico, adjecerunt, emendaruntque.

§. XV. Posteaquam sacer codex Syriacus à Widmanstadio sine versione esset editus, per aliquot deinceps annos Christiano orbi defuit translatio hujus codicis latina, donec tandem illius utilitas plures induceret, ut versiones ejus adornarent. Primo igitur omnium codex Syrus prodit iterum anno 1569. cum versione Tremellii, characteribus

ribus hebraicis, in quos ipse Auctor characteres Syros, aliquot annorum spatio transposuerat, ut ipse refert in præf. codic. cit. Paulo post, anno videl. 1571. nova iterum prodit editio Gvidonis Fabricii Boderiani, qui characteres Syriacos retinuit, & versionem latinam unâ cum characteribus hebraicis adjecit, additis præterea, haud aliter ac ipse Tremellius fecerat, in margine, difficiliorum vocum thematicis, & obscuriorum aut omninò Syricarum radicum Hebraica explicatione, postquam octodecim mensium spatio, quod ipsemet in præf. ait, versionem hujus codicis in latinum sermonem absoluerat. Hos excepit Trostius, qui novam denuò Syri Testam. versionem anno 1621. edidit. Non erat autem ut Genebr. cit. Rainold. in censur. librorum Apocryph. præf. n. 6. col. 1446. Tremellium plagii accusaret, quasi versionem à Fabricio primum adornatam, exscripserit atque compilarit iste; quod pingve mendacium vel solâ utriusque editionis ocularis inspectio confutat. Arguit enim illa, Tremellianam editionem ultra biennium ferè Fabricianam antecessisse. Insuper Tremellius operis sui exordium ad annum 1565 refert, in Dedic. Operi suo præfixâ, annoque 1568 exaratâ scribens: *ante triennium tandem aggressus sum.* Gvido Fabricius verò in præf. anno 1571 conscriptâ dicit: se ante annos tres, anno videlicet Domini 1567. sermonis Syriaci in sermonem latinum conversionem absolvisse. Atque ita tempus inter utramque editionem interjectum satis superque demonstrat, primum versi in latinum sermonem codicis Syri auctorem extitisse Tremellium, qui Fabricii labore, quippe tunc nondum existente in publico, uti haut potuit. Quod si secus factum esset, mirum, Tremellium nullius, & ne ipsius quidem Fabricii, tanti scil. sui amici suspensionem ac censurâ incurrisse. Quinimò magis probabiliter Rainold. l. c. ex 1. Pet. 3. 19. Fabricium Tremellii vitulo arasse concludit, alioquin haud facillè commissurus fuisset, ut *hinc* ibidem redderet *sepulcrum*, quod per *infernum* Papicolæ reddi debere contendunt. Ego is

D

non

non sum, qui eam ab omni menda & vitio liberam pronunciare ausim, nam probè sum gnarus, Bochart. Geogr. S. Chanaan L. 2. c. 9. p. 83. Jacob. 3. 5. Wellerum in Spicil. Syro-Hebr. Disp. 3. q. 5. Matth. 4. 24. alios alibi, versionem ac notas Tremellii voluisse emendatas, utrum satis benè, penes B. L. esto iudicium. Notum insuper est punctationem illius pariter atque Fabricii hebraicam, cum lingvæ Syriacæ præceptis haud usque quaque convenire, ceu pluribus demonstrat Lud. de Dieu præfat. ad Apoc. Syr. & Dilherr. in Eclogis.

§. XVI. Hanc N. T. Syriacam paraphrasin adhuc integram & incorruptam superesse, contra Viros aliquot eruditissimos Joh. 3. 22. Matth. 27. 25. Luc. 24. 24. c. 1. 28. Syri integritatem sollicitantes, probat Theod. Hacksp. observ. Arabic. Syriac. 2. Syllog. p. 383. inprimis verò Isaaci Casauboni, Buxtorffii Junioris & Frid. Spanh. Dub. Evang. 23. dubia examinat, & ad illa breviter, solide tamen respondet. Nos profectò illud quorundam argumentum, quod ex convenientia Syrac paraphraseos cum latina, quæ vulgatæ nomine circumfertur, versione inferunt, eam ex latino, non græco textu traductam, vel saltem ex illa correctam esse, horum, inquam, argumentationem haudquaquam probamus. Potest enim contingere, & contingit frequenter, ut unam eandemque viam in exponendo aliquo Scripturæ dicto terant diversi auctores, quam neuter ab altero didicerat: pari ratione Vulgato atque Syro eadem potuit esse sententia, ut tamen neuter ab altero eam petiisse dici possit.

§. XVII. Lingvæ, cujus hætenus nomina, Dialectos, ac versiones præliminarius loco exposuimus, non una, sed multiplex ac varia est utilitas. Primò enim in hac lingvæ diversarum gentium populi sacra peragunt, utpote, sunt, recensente eas ex Brerewoodo Waltoni fol. 359. (1.) Maronitæ, (2.) Nestoriani, (3.) Jacobitæ, (4.) Coptitæ, (5.) Indi, (6.) Christiani, qui insulam Zocotoram extra finem Arabicum inhabitant. Cujus rei etiam Widmanstadius in

in Dedic. ad Ferdin. testimonium perhibet, dum scribit: *Asiaticos christianos, vetere Syrorum lingua partim vulgò, partim in sacris tantum uti, eorumque incredibilem esse multitudinem, ut Syri ipsi affirmant, ad finem usque orbis illius dispersam.* Idque B. Gutbierii præfat. ad N. T. Syriac. iudicio, ideò faciunt, ne quid commune habeant cum Judeis & Muhamedanis, quorum hi Arabicam, illi hebraicam imprimis venerantur. Ut fallat fallaturque Genebrard. Chronol. L. 3. ad an. Christi 32. omnes orientales sacra sua lingvâ hebræâ celebrare asserens, nisi hebræam lingvam in latiori significatu, eo scil. quo in N. T. occurrere, infra notabimus, accipiat. Haud contemnenda igitur, quæ ad intimiorem H. E. notitiam faciunt, hinc hauriri poterunt. Ut unum atque alterum in præsentī exemplum commemorem, manifestum huius rei documentum est pristinum Manetis, celebris sec. 3. hæresiarchæ nomen, quod non Curbicus (ut falso scribunt Spondanus Epit. Annal. Eccl. Spanhem. H. E. Sum. sec. 3. sect. 7. n. 5.) fuit, sed Cubricus, ceu testatur Epiph. L. 2. adv. hæres. & Suidas in nomine Μόνης; ubi exponit pluribus, quomodo hic Cubricus hæresin suam ex Buddæ cujusdam libris, quorum ab uxore defuncti, hæres fuerit constitutus, quosque à se factos falso jactitaverit, imbiberit. Nominis istius significatum Fullerus Misc. L. 2. c. 18. satis probabiliter ex Chaldæo-Syr. קובק, quod *fontem*, vel כובק quod Chaldæis dicit notare *vas vinarium*, & Syrorum ריק, quod *vacuum* significat & inane, deducit, quare nominis huius adeò vilis contemptu, illud cum Manetis commutasse fertur, quod, cur Persicum nonnulli velint, non satis perspicio, ex Chaldæo-Syr. מנח *vas seu instrumentum*, tunc, ut Suidas l. c. docet, Servorum proprio, facilius ac simplicius illud deducetur, ut hoc quasi nomine dignitatem suam pristinam subindicaret. Erat enim hic Manes seu Manichæus, lingvæ Syriacæ usque adeò peritus, ut non vereretur orthodoxos in Mesopotamia ad concertationem publicam, nullo interveniente Interprete, provocare maximè, cum in locum Manetis as-

funatum compositum Manichæi nomen, Epiph. l. c. dicat Chaldaicum; fortè, ut Mayer. Phil. l. c. 8. p. 405. haud ineptè opinatur, pro מַנְיָא מַנְיָא *vas vivum, instrumentum vivum.* Nec enim Asseclis Manetis tantum hoc nominis competit, sed ipsimet hæreseos propalatz auctori, ut ex his Suidæ verbis, *μανιχαῖος αἰρεσιάρχης*, elucet: ut ut hi ad allusionem græcæ *μανίας* effugiendam, illud in Mannichæum deinceps transformarunt, fucim per id facturi simplicioribus, quasi talem foverent doctrinam, quæ Manna cæleste auditorum animis instillaret, quemadmodum Augustinus libro de hæresibus f. 9. n. 46. exponit, sed manifesto in Grammaticam errore, nomina quippe à *χῆω* formata non in *αἰῶ*, sed in *ὄ* solent terminari. Ita non dicimus *ὄνοχῆος*, sed *ὄνοχο* *ποειλάτορ*, *χρυσόχο* *αυρίφει*. &c. Quin potius in mente habentes illud Joh. 6. 51. *ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν*, innuere voluerunt, doctrinam suam esse Manna vivum de cælo descendens. Ex eadem hac lingua per miram metamorphosin ex Massilianis Psalliani antiquis facti, qui sint, omnium commodissimè enodabis, de quibus August. Tom. VI. de hæret. ad quod vult Deum scribit: *Psallianorum nomen ex lingua Syra esse, græcè autem eos dici Euchitæ.* Quod quidem de Massilianis verissimum, sed de Psallianis non item; hoc enim potius græcum *ψάλλειν* pro origine agnoscit, illud verò ex Syr. *נש* oriundum, quod in pael sub *pretendi* notione vel centies in Targum pariter ac Syra N. T. paraphrasi occurrit, ipsum eorundem errorem, à Salvatore Matth. 6. 7. antequam nasceretur, jam refutatum pandet clarissimè. vid. & de hoc Fuller. l. c. c. 19. Alia propemodum infinita in priscorum scriptis (e. g. Craulana & cauda cana apud Irenæum, quæ explicata lege in celebris Argentor. Theologi Pappi Hist. Eccl. Epitome, in gentium conversione describendâ, nunquam satis laudandâ p. 294.) passim obvia silentii nunc populo involvimus, ad (β) quem hac lingua usum Philologiae sacratori addicto præstat, properantes. Is est in vocibus hebraicis V. T. rarius aut frequentius recurrentibus, quæ for-

formam, quā significationem, rectè intelligendis. Quo de nostri Danzii verba in præf. ad Aditum Syriæ reclusum huc apponere liceat: *Intrepidè (inquit ille) dixerim, nec N.T. græcè nec Vetus hebraicè planè ac perfectè intelligi posse sine adjumento lingvæ Syriacæ. Et paucis interjectis: In Veteri fœdere non modo hinc inde legitimam suppeditat originem vocum dubiarum, quæ in defectu potissimum parallelismi, non minimum genuinæ significationis affert momentum. Sed & in vocibus, maximè indigenis subinde & formationi inservit ac constructioni, addo: & significationi.* His consentanea habet Jacob. Martini præfat. ad Syr. N. T. Trost. quæ apud Gurb. l. c. si volupe fuerit, legi possunt. Sic haud infrequens est in Scriptura S. ut אֵל scheva sub litera præcedente ponendum abjiciat, vocali suâ in locum illius transmissâ, quod ex Syriacismo, in quo id ordinarium, petiitum esse docet, regulamque segete exemplorum uberimâ demonstrat, modo laudatus noster Danzius Lit. Ebr. Chald. §. 25. II. obs. 3. sufficiat nobis jam unicum produxisse ex Esa. 10. 13. in quo, quantum negotii hæc forma hebræis etiam doctissimis, interque illos celebri Judæorum Grammatico R. Dav. Kimchio facesserit, ex verbis ejus à R. Sal. b. Mel. ad l. c. fol. פט. col. 3. lin. 16. fin. adductis apparet פֶּאֱבִיר משפטו פֶּאֱבִיר ובנוח האלף הוטלה תנועתה על הכף כן פירש בשורש אבר ובשורש כבר כתב האלף נוספת או הטלה מורכבת מן כבור ואכיר וזה להגדרה וענינו ההגדרה בענין האיכות ופירושו אותם שיושבים במקום ככיר וחזק אני אוריר אותם לארץ וכולי h. e. פֶּאֱבִיר juxta formam ordinariam foret פֶּאֱבִיר, sed propter literam quiesc. א rejected est vocalis ejus ad כ, & ita quidem explicat Kimch. in radice אבר, sed in radice כבר scribit א esse apentheticum, aut vocem esse compositam ex ככיר & אכיר ad exaggerandum, ut significatio ejus sit exaggerans in re qualitatem, & sensus: Eos, qui sedent in loco valido & firmato, eos ego detrudam

in terram &c. Ex his apparet, quam dubius & anceps, priori satis bonæ resolutioni diffusus, bonus ille Kimchius hæserit, lingvæ syriacæ subsidio destitutus. Alia quamplurima, quorum constructio itemque formatio ex Syriasmō petenda, nunc mitto; De significatione vel duobus adhuc verbis nonnulla moniturus. Exempla hanc in rem sunt manifestissima: nullo enim modo contextum penitus consideranti probare se potest Vulg. 2. Paral. 16. 14. verba *בשמים וזנים* *unguenta meretricia* reddens; magis proba hic videtur B. Luth. Tremell. atque Cocc. in lexic. rad. *זן* col. 198. versio, qui ex significatione Chaldaeo-Syr. Dan. 3. 5. Hebr. 9. 10. 1. Cor. 12. 10. & 28. interpretantur, *aromatibus & speciebus*. h. e. juxta Interpret. Danz. §. 194. II. 1. coll. §. 26. *speciebus aromaticis*, cujusmodi constructionis exemplum habetur Gen. 3. 16. longè clarissimum. Quod si tamen hæc cuiquam duriora videantur, vertat licet, cum B. Seb. Schmid. Ellipsin supplendo, hoc modo, *aromatibus & speciebus unguentorum*. Quamvis prius eò, quod Scripturæ temerè quicquam addere prohibemur, magis placeat. Consentit R. Sal. b. Mel. in M. J. h. l. fol. רט"ו col. 2. cujus verba, quia simul lexicographorum quorundam, id nominis ex *זן* derivantium, errorem redarguunt, adscribere non pigrabimur. *זנים פרוש מינים תרגום* למינהו לזנותו והנכון בדקדוק שהוא מנחה חלמר בפלם *מינים* h. e. *vox זנים* hoc loco idem significat, ac *מינים* species, seu Targum hebr. למינהו (vid. Gen. 1. 25.) reddit per *לזנותו*, & per grammaticam certum est, quod sit ex quiescenti tertiâ ad formam *פנים*, *מינים*. Sed hoc clariora supersunt duo Scr. S. loca, omni exceptione majora, quorum alter in Prophetis, in Hagiographis alter exhibetur. Nempe 2. Sam. 13. 38. ubi quidem maxima Interpretum pars verba: ותכלי המלך דוד לצאת את אבשלום, vertunt contextu prorsus reclamante, nec grammaticâ usque quâque propitiâ, cessavit David Rex exire post Absolonem. Cum reddi potius signifi-

gnificatione ex Chaldaeo-Syriacismo (videl. Ps. 31. 7. & ult. Rom. 2. 19.) cum Paraphraste Chaldaeo debeat; & *cupiit anima David exire adversus Absolonem*: aut si mavis propter Absolonem. Quo observato, R. Abenesræ supplemento ab Abarb. in h. l. itemque Salom. b. Mel. commemorato facile supersedebimus. Job. 19. 27. verba postrema כָּלוּ כְרוֹתַי כָּרִיבִי omnino æquipollenter cum præcedentibus reddenda sunt, poscente ita accentuatione, & *hoc unice expectant & desiderant renes mei in sinu meo*. Verum prolixior hic locus discussionem meretur. Adeoque, cum opera per quam egregia Mayer. Phil. 1. c. 8. integro, atque ex parte c. 7. hunc L. S. usum sit profecutus pluribus, indice quasi digito eum commonstrasse sufficiat. Ex quibus B. L. nunc judicabit de eruditissimi Gussæti sententia, quæ l. supra c. is annititur subsidium, veram genuinamque vocis dubiæ radicem ac significationem ex lingvis hebrææ cognatis petendi, penitus eliminare. Nos pluribus jam exemplis hoc evinceremus, nisi à lexicographis harmonicis, interque hos cumprimis Edm. Castell. in stupendo, cumque oculorum detrimento elaborato opere ἐπὶ ἀγλάτῳ, Hotting. Etymologic. orientali aliisque pluribus, laudabiliter præstitum esset, quibus quoad Arabicam, cujus cum reliquis hoc in passu par est ratio, jungi meretur Boet. tam in Geogr. S. quam in Hieroz, ubi ope Arabismi ea detexit, quæ per tot seculorum decursum, profundâ nocte premebantur. Plenè planèque persvasi sumus, lingvas orientalium cognatas, plus conferre ad sensum formalem, quàm ad pleniorẽ Scripturæ cognitionem utilisimus non tantum, sed & maximè est necessarius, eruendum, quam ullam, quantumvis novam, hypothesin aliam. Quum lingua hebræa populo Judaico adhuc esset vernacula, non tantæ erat, fateor, necessitatis utilitatisque, lingvas affines conferre, jam verò, cum ejus, præterquam quod in Scr. S. habetur, nil amplius supersit, quomodo v. g. in ἀπαλεγόμενοις, Nominibus propriis &c. nos, non adjuti parallelismo, extricabimus?

§. XVIII. Maximè autem omnium conspicuus est Lingv. Syr. usus, quem in locis N. Fæderis *δυσωρίαις* ritè percipiendis, ac mente Spir. S. facilius ex iis eruendâ, præstat. Quia enim versio Syriaca, ut supra dictum, earum, quæ prostant, est antiquissima, adeo ut ejus auctores in rebus dubiis à Viris Apostolorum ævo proximis, quin juxta quosdam, ab ipsis Apostolis, verum sensum addiscere potuerint, inde tot Virorum in Philologia sacra versatissimorum celeberrimorumque laudibus evehitur, quorum suffragia ac commendationes h. l. adducere longum foret, aliqua igitur dedisse contenti erimus. Jacob. Martin. l. c. *Ad hanc* (de lingva Syriaca verba faciens) *igitur solam*, inquit, *quando in fontibus græcis quedam occurrit obscuritas vel difficultas, tutò acceditur: Hæc sola, quando de loci alicujus interpretatione versioneque dubium movetur, tutò & sine errore consulitur, per hanc solam græcus textus verè illustratur, rectè intelligitur.* Hujus enim solius auctoritas proximè ad ipsorum fontium majestatem accedit. Franz. in aureo de interpr Scr. S. tr. p. m. 38. Spondeo, ait, *immensas utilitates illis, quotquot N. T. Syrum cum græco conjungere non fuerint gravari.* B. Glass. Phil. sacr. L. 1. tr. 4. sect. 2. p. m. 237. scribit: *Ad legitimam N. T. interpretationem omnino lingvæ non solum græcæ, verum etiam hebræicæ ac syriacæ cognitio requiritur: Aliàs adulterinus & pravus sensus, sæpe pro vero Auditoribus oberudetur.* Celeb. Danzii nostri verba percepimus supra. Pfeiff. Crit. S. c. 10. sect. 1. §. 3. *Versio*, inquit, *Syriacæ N. T. si non ab Apostolo, certè ab Apostolico quodam viro profecta, textum græcum in locis plurimis optime declarat, & in præcis est apud quosvis, qui Christianum nomen ambiunt.* Plura dabit Gurb. l. c. Et in hæc lingvæ Syriacæ utilitate fusius non nihil explicandâ, præsens nostra opella occupabitur.

§. XIX. Utilitatem Syriacæ N. T. versionis descripturi, atque ex hoc capite eandem commendaturi, neutiquam versionis jure illam eximimus, ita ut omni mendâ vacuum eam pronunciemus, ejusque ubivis sententiam, sine examine sequendam existimemus; quem honorem solis

lis Scripturæ lingvis authenticis, quas immediato suo dictatu Spir. S. non est dedignatus, deferendum jam pridem sumus edocti. Quemadmodum enim in rebus humanis nihil est ex omni parte beatum perfectumque nihil, ita nec hæc, alioquin satis proba, humanâ tamen operâ confecta N.T. versio, ab omnibus nævis est libera. Non commemorabo in præsentī ista loca, in quibus textum græcum obscuritate vel ambiguitate quâdam laborantem, non satis clarè reddidit, ambiguitatem illam ex locis parallelis, quod alias laudabiliter præstitit, eruendo, & in paraphrasi ipsâ tollendo, cujus Luc. 24. 34. exemplum habetur manifestum, ubi Syrus græca N. T. verba *ὅτι ἠγέσθη ὁ κύριος ὄντως, καὶ ὡφθῆναι Σίμωνι*, convertit, *Διὰ τὴν ἐξουσίαν*

ἧς ἐξουσίαν *ἐξουσίαν* *ἐξουσίαν*

Verè surrexit Dominus noster & apparuit Simeoni, ceu quoque habet prava, locoque parallelo Marc. 16. 13. è diametro contraria, plerorumque Christianorum interpretum versio, ex qua Theologos quosdam argumentum pro resurrectionis Christi veritate stabiliendâ petiisse, satis mirari nequeo. Parum profectò sibi consulunt, qui hoc telum effugituri, verba citata duorum discipulorum Emaunte reverlorum, errore in Grammaticam haud vulgari, esse contendunt, λέγοντες enim tunc potius quam λέγοντες scripsisset Auctor. Quæ omnia svadent non solum, sed & urgent quàm maximè, ut vel τὸ ὅτι, ceu alias sæpius fieri potest & debet, (quod contra Vulg. docet Gramm. L. 3. tract. 7. Can. 18. p. m. 823. seq. B. Glasi.) planè omisso, adverbio interrogandi (verba sunt Vener. Præcept. nostri Danzii Interpr. §. 230.) deficiente pronuntiatione admirationem indicante, sensui consulatur, aut quod malim, τὸ ὅτι, quod ex asse hebræorum *ו* respondet (de quo præter citat. jamjam Interpr. §. 183. III. 3. vide sis 2. Reg. 18. 34. Jes. 36. 7. & 19.) interrogandi significatu accipiatur, quemadmodum occurrit Marc. 9. 1. & 28. coll.

E

Matth.

Matth. 17. 10. & 19. Rom. 2. 3. 2. Corinth. 11. 11. Homer. Odyss. 19. v. 28. Hæc si attendisset Syrus Paraphraſtes, pro græcorum $\sigma\tau\epsilon\lambda\lambda\eta$ suum $\sigma\tau\epsilon\lambda\lambda\eta$, vel aliam particulam similem adhibuiſſet potius, quàm ? . Hacque admilla interpretatione, ex verſu hujus capituli 18. & 1. Cor. 15. 5. colligi poterit, quinam duo illi diſcipuli fuerint, quibus Chriſtus iter Emauntem inſtituentibus apparuit, de quo vid. Ligthf. H. H. ad II. cc. Sed graviora his commiſit Paraphraſtes ſæpius laudatus, dum alia non omittenda, omiſit, quædam non neceſſaria inſeruit, & textui græco nonnunquam apertè adverſatur, ut rectè moneat Tarnov. Exerc. Biblic. p. m. 1166. *in Syriaca verſione eſſe quædam bona, quædam mediocria, quædam mala.* Sed hæc, & ſi quæ ſunt alia in ipſo notanda, quia ſingula nunc inſpergere non licet, peculiari capiti incluſa, toti tractationi appendicis loco adjucentur. His tamen non obſtantibus, immenſam Syræ paraphraſeos utilitatem cum eruditis celebrare haud veremur. Siſtit enim illa lectori antiquorum, & quidem illorum, qui Apoſtolorum ætati fuere proximi, de locis Scripturæ difficiliſſimis ſententiam, quam eidem non obtrudit, & quaſi pro tribunali dictam haberi cupit, ſed exhibet eam cum textu authentico, contextuq; ac parallelismo conferendam atque examinandam, & ſic ſæpiſſimè eas ſuggerit meditationes, in quas, abſque hoc ſi fuiſſet, fortasſe deveniſſet nunquam. Si igitur aliis utilitatem Cornelii à Lapide, aliis Scriptorum Rabbincorum, Gentiliumque aliis, per modum Diſp. tradere integrum fuit; quidni & nobis uſum hujus paraphraſeos, tot eruditorum elogiis cumulata, vel extremis digitis attingere, vel uberius exponere liceat?

§. XX. Diffundit à ſeſe hic lingvæ Syr. uſus quam latiſſimè, & multiplici ratione conſpicitur. (α) enim eximius planè hujus dialecti uſus eſt in explicandis vocibus phraſibusque Chaldaicis N. T. (β) commendatur lingua Syr. ex eo, quod pro græcis obſcurioribus haud raro ſubſtituit

tuit clariora. (γ) verba græca concisè posita, adjectis quandoque aliis, illustrat egregiè. (δ) verba textus Græci transposita in ordinem magis intelligibilem, magno cum lectoris fructu & emolumento, redigit. (ε) multam quoque lucem fœneratur textui græco, suffixorum, præfixorum &c. adjectione. (ζ) in rectè constituendis versuum propositionumque interpunctionibus, (η) In dijudicandis multis lectionibus variantibus opem lectori fert haud contemnendam. Quibus accedent (θ) monitorii loco, nequis iusto majorem huic versioni auctoritatem tribuat, aliquot Scripturæ loca, in quibus à veritatis tramite declinat auctor. Quoniam verò hæc omnia & singula nunc persequi non licet, ne Disputationis limites egrediamur, hac vice, DEO propitio, caput tantummodò primum, brevitate, quantà fieri poterit, maximâ percurramus, reliqua sub eodem Præside nostro daturi aliàs.

SECTIO II.

CAP. I.

De lingvæ Syr. usu in explicandis N. T. vocibus phrasibusque Chaldaicis.

§. I.

Agnum utique huic tractationi pondus accederet, si probari posset, Christum in his terris obambulantem hanc, de qua agimus, lingvâ usum fuisse vernaculâ, quod volunt Viri de literaturâ orientali meritisimi: Widmanstadius præf. ad N. T. à se divulgatum, Masius, Crinesius, Trostius, Gvido Fabricius Boder. præf. ad N. T. Franz. de interpretat. Script. pag. 38. & 46. Ludov. de Dieu præf. ad Apoc. Syriac. itemque præf. Gram. LL. OO. Gvaltperius in Sylloge

Vocum Exoticarum N. T. p. 3. Gutb. præfat. ad N. T. Syr. Leusden. in Philol. aliisque. Et major illius addiscendæ non modo utilitas, sed etiam necessitas foret, si, quod asserit Bellarm. L. 2. de V. D. c. 7. Grætius præf. com. in N. T. Simónius Histor. Crit. N. T. juxta cum Pontificiis reliquis ple-
risque omnibus, firmo niteretur talo, hanc esse originalem Matth. & Epist. ad Hebræos lingvæ, quâ istorum librorum Canon. Auctores, ab ipso Spiritu S. agitati atque impulsî, posteritati eosdem literis consignatos reliquerint. Nunc verò cum de utroque discrepantes sint Virorum eruditissi-
morum sententiæ, paucis in hæc inquirere animus est.

§. II. Et primò quidem, quod concernit lingvæ Salvatori in hoc mundo degenti vernaculam, eâ, si in lati-
tudine sua Sect. 1. §. 4. indigitata accipiatur, Christum in vulgari vitâ, propalandâque per Judæam doctrinâ suâ, usum fuisse, concedi omnino debet. Sin verò de illa dialecto, quâ N. T. conscriptum extat, quæque Maronitica, Comagena & Antiochena, uti supra accepimus, vocatur, quaestio institua-
tur, Viri sunt non minus celebres, qui in diversum abeunt, inter quos nominamus laudatum sæpius Philologum Lipsi-
ensem Mayerum phil. p. 2. c. 2. p. 83. & theor. 4. p. 136. p. 1. c. 2. p. 108. seqq. c. 8. p. 376. Walton. proleg. 13. §. 5. fol. 391. Pfeiff. Crit. S. c. 3. sect. 2. q. 12. ac celeberr. nostrum Danzium, præf. ad aditum Syr. reclus. Et his eodem fortassis jure ac-
censemus Jac. Mart. quo illum τῶς ἐξ ἐναντίας, multi annu-
merare non dubitarunt. Ita enim inter alia habent verba ejus, præf. ad N. T. Syr. Trost. *Sciant nihilominus importuni & iniqui isti censes, Syram lingvæ esse illam, in qua Christus ipse cum suis Apostolis fuit locutus, vel quæ proximè ad vernacu-
lam Salvatoris nostri, ejusque Sympatriotarum accedit &c.* Sta-
tuunt hi, Christum lingvæ adhibuisse non Syram Maro-
niticam, sed Chaldaicam, quæ genti in qua versabatur Sal-
vator, tunc temporis familiaris non modo, sed etiam ver-
nacula erat, estque illa, quâ Jonathanis atque Onckeli, Christi ætatem, si non superantium, attingentium tamen,
para-

que ^{וְ}_{וְ} non nisi literis בְּנִרְכַּת imponitur,, cum dageſch forte in omnibus, præterquam gutturalibus & ר, locum habeat, nec unquam, niſi poſt vocalem comparere poſſit, quod de Kuſchoi ſecus contingere, adeò notum pervulgatumque eſt, ut de his lectorem pluribus monere, haud ſit neceſſe. Quod verò dicunt in vocibus ex N. T. adductis, literam euphoniæ cauſa geminari, uti 1. Pet. 3. 6. Rom. 9. 9. in voce Σαρεά pro hebr. שָׂרָה factum videamus; itidem minus ſolidum videtur, cum citra cauſam ad euphoniā non ſit confugiendum: exemplum verò allatum proſus eſt impertinens, quid enim impedit, quo minus שָׂרָה ex radice שָׂרָר derives, ut ר ſit fortiter dageſchandum, quod dageſch forte in vocali impurā nunciateat, quam quia Græci diſtinctè non poterant exhibere, nec quicquam τθ ε geminationem prohibebat, expreſſerunt, uti regulariter fieri conveniebat, ε illo geminato. (2) Lingua à Chriſto uſurpata, τθ jod in fine vocis ſervili, præmittebat vocale homogeneā, efferebat, ut videre eſt ex ſupra citatis ραββι, ραββονι & ραββονι, quibus jungantur x̄μι Marc. 1. 41. ηλι, ηλι, quod Judæis adſtantibus occaſionem præbuit, ut ſuſpicarentur, Chriſtum advocaſſe Eliam, & σιβαρχανι Matth. 27. 46. Aſt in hac dialecto jod illud finale vocalem præmiſſam non agnoſcere, non tantum Amira l. c. ſed ipſi etiam Syrorum libri teſtantur, qui illud ſemper ſine vocali, absque quā tamen proferri non poteſt, exhibent. (3) Non conveniunt voces, quas Chriſtus & Apoſtoli adhibuerunt, cum illis, quæ hodie in N. T. Syr. extant, quemadmodum patebit conferenti græcum γαββαθα Johan. 19. 13. cum ^{וְ}_{וְ} γολγοθα Matth. 27. 33. cū ^{וְ}_{וְ} Δαμα

μαρην ἀπα 1. Cor. 16. 22. cum ^{וְ}_{וְ} Δαμα ^{וְ}_{וְ} Ακελδαμα ^{וְ}_{וְ} Αβτ. 1. 19. cum ^{וְ}_{וְ} Ιωσήφ Matth. 1. 24. cum

cum **ⲁⲙⲟⲩ** **ⲗⲁⲗⲓⲩⲣⲉ** Marc. 5. 41. cum **ⲓⲁⲗⲁⲗⲓⲩⲣⲉ**.

Quod si vel maximè cum Schwentero in pec. de Skopho dissertat. eam per A efferendam contendas, ne sic quidem plerarumque sonum cum N. T. conciliabis, præsertim cum B. Pfeiff. l. c. non sine causa monuerit, obstare dictæ modo Schwenterii sententiæ, (a) ipsam τὴν Skopho figuram, quæ ad ο μικρὸν græcorum potius, quam ad α inclinēt, (β) nomina & appellativa & propria, ex Græcia in Syriam tracta, in quibus horum ο μικρὸν respondeat, cuiusmodi recenset v. g. **ⲓⲙⲟⲩⲛ** Jac. 4. 12. ex νόμῳ. **ⲓⲛⲓⲙ**

Luc. 15. 22. ex σοφίᾳ. **ⲓⲁⲗⲁⲗⲓⲩⲣⲉ** Luc. 3. 14. ὁψώνια.

ⲓⲁⲗⲁⲗⲓⲩⲣⲉ Act. 17. 1. Apollonia. **ⲙⲟⲩⲛ** **ⲗⲁⲗⲓⲩⲣⲉ**

2. Tim. 1. 16. ὁνησίφορος. **ⲙⲟⲩⲛ** **ⲗⲁⲗⲓⲩⲣⲉ** Τιμόθεος &c.

(4) Flav. Joseph. (cui illustr. Wagenf. sub finem disp. de dicto Gen. 49. 10. in rebus Judaicis tutius credi ait, quam Rabbiniis & Talmudistis omnibus) præfat. ad libb. de B. J. coll. Antiq. lib. 11. c. 4. sub fin. & cap. 5. lib. 3. c. 1. *Chaldaeam linguam* appellat sermonem suæ regionis. Atque hæc est lingua, quam, toties quoties in N. T. (e. g. Act. 21. 40. c. 22. 2. & alibi sæpius) hebrææ sit mentio, intelligimus, quæ, quicquid contradicat eruditissimus Füllerus l. 3. Miscell. cap. 20. ita vocatur, quia populo, cui quondam hebræa fuerat vernacula, nunc familiaris erat. Nec enim hebræam propriè dictam intelligi citatis in locis aut posse aut debere, ipsa nomina è vestigiis subiuncta declarant, horum enim forma externa cum sit Chaldaica, de asserti veritate cum ratione dubitari posse, haud videtur. Ita (ut unum saltem alterumque percurramus) quando Lucas Evangelista *παραπολιτῆν* ἀνῶθεν πᾶσιν ἀκριβοῶς scribit Act. 1. 19. quod agrum are, quo Christus venditus erat, comparatum vocarint τῇ ἰδίᾳ διαλέκῳ αὐτῶν Ἀκελδαμὰ, quivis vel levi hebraismi notiitiā tinctus largietur, τὸ Ἀκελδαμὰ nec formā,

mā,

mā, nec usu hebraicum esse. Idem dicendum de Joh. 19.
 13. ἐκάθησαν ὁ Πιλάτος δὴ τὰ θήματα εἰς τὸν λεγόμενον
 λιθόστρωτον, ἑβραϊστὶ δὲ γαββαθα. & ibid. v. 17. ἐξήλθεν ὁ Ἰησοῦς
 εἰς τὸν λεγόμενον κρηνὴς τῶπον ὃς λέγεται Εἰβεραστὶ γολγοθα.
 Satis proinde mirari non possum temerariam Vossii cen-
 suram, quā ut alibi, ita in app. de 70. Interpr. p. cum primis
 6. ff. & 46. f. notat hos, qui non admittunt Christi Aposto-
 lorumque tempore, græcam linguam Judæis Hierosolymæ
 habitantibus receptam in vulgari usu ac sermone fuisse,
 eosque *semidoctos & fanaticos* appellat. Sed argumenta,
 quæ utitur, tam valida non sunt, quam sibi fortè persua-
 derat Vossius. Autumat is delirare illos, qui statuant Ju-
 dæos Hierosolymitanos linguam Chaldaicam per traditio-
 nem conservasse eo in loco, in quo per multa jam secula
 in usu fuerit lingua græca, cum Josephus non tantum præf.
 ad Antiq. *græcam linguam sibi nationique suæ peregrinam esse*, di-
 fertis verbis testetur, sed insuper ex indubitatis N. T. locis
 constet, Paulum v. g. Act. 21. ult. c. 22. 2. coram omnibus
 Hierosolymæ presentibus Judæis, orationem in receptā
 tunc hebræis linguā habuisse. Quis verò linguā ignotā, vel
 nonnisi quibusdam, trans Euphratenfibus scilicet, familiari,
 Paulum universos dixerit allocutum? Quod porro instat, de-
 monstrari nullo exemplo posse, quod aliqua lingua conserva-
 ri queat in ea regione, in quam alia devenerit; Illud ex
 perlectis Maccabæorum libris facile collabascit; namque,
 ex 2. Maccab. 7. apparet, Hierosolymitanos eos minimum,
 qui alicujus conditionis erant, præter Chaldaicam, græcam
 quoque, utpote tunc admodum familiarem, calluisse, ibi
 quippe vers. 21. ff. 27. ff. mater, filios πατρώα Φωνῇ Regi
 imperceptibili v. 24. alloquens, cum Rege, linguā ei pro-
 cul dubio cognitā. v. 26. sermones miscet, idem v. 31. usque
 ad finem capitis, exemplum filii natu minimi, martyriique
 moneri opus sit, quod historiam suam, ut ex L. 20. c. ult.
 antiq. liquet, pro totā natione suā, adeoque pro Judæis
 tam Hierosolymitanis, quā trans Euphratenfibus, idiomate
 græco

græco consignarit. Taceo recentiora Judæorum ex Hispania profugorum, Constantinopolim aliasque orientis regiones inhabitantium exempla, quæ ex Simonio produxit Vener. D. Majus in Exam. Hist. Crit. N. T. c. 7. p. 75. seq. Nec quicquam aliud evincit locus Act. 21. 37. ubi Vossium absque ullâ causâ, à vulgari, græci textus, veterumque versionum lectione recessisse arbitramur, cum nec eâ lectione, quam ipsemet eligit, quicquam juvetur, & si l. c. v. ult. & c. 22. 2. cum d. c. conferre haud fuisset gravatus, dubium omnino nullum remansisset. Quæ circa vocem Chaldaicam atque Syriacam movet, leviora sunt, quam quibus inmoremur, maximè cum ex supra dictis huc conferendis, nullo negotio iisdem satisfieri possit. Unum restat, quod ex Judæorum erga Syros eorumque linguam odio depromit, ex quo profectum ait, ut eorum linguam, gentiliū linguam appellarent. Quod ut luculentius demonstraret, sequens è Talmude effatum profert, si quis preces linguæ Syriacæ peregerit, eas non exaudiri, quoniam Angeli ministri Dei dictam linguam non intelligant. Ita est, legitur prædicta modo sententia in Talmudistarum pandectis tract. Schabb. fol. 12. col. 2. lin. 13. seqq. verba sunt sequentia:

כל השואל צרכו בלשון ארמי אין מלאכי השרת
נוקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי

h. e. Quicquid oravit ea, quibus indiget, linguæ Aramææ, ei Angeli ministeriales non adjunguntur, cum illi non intelligant linguam Aramæam s. Syriacam. Estq; hæc una ex causis, quare Daniele Prophetis non accenseant, quia videlicet Angelus Vaticinantium minister, Chaldaicas locutiones non intelligit, per quem tamen omnes, præter Mosis Prophetiam, Maimonide in Mor. Nev. p. 2. c. 40. id asserente, sunt factæ. Verum enim verò, hanc non esse constantem omnium Rabbinorum opinionem, testimonio ex ילקוט הורש producto, demonstrat Wagenf. Soc. p. 1135. Deinceps hic vocem ארמי strictius sumi nil verat, ut non simul Chaldaicam Babylonicam

complectatur, sed illam specialiter sic acceptam, in quantum eidem contradistinguitur, designet, quo in sensu nobis obesse haudquaquam potest. Chaldaica insuper lingua Judæis vel eam ob causam ne ab Angelis aut Dæmonibus intelligantur preces fundere concessum fuisse, ex certa precum formula *שְׁמִי* appellatâ, inque Talmud præscriptâ & à celeb. Ligthf. H. H. ad Matth. IV. 23. latine expositâ, cui Gerson in *Juden Talmud* p. 1. c. 18. p. 159. duas adhuc alias preces, quas idiomate Chaldaico perficiunt, jungit, sole meridiano clarius elucet.

§. III. De Matthæi Evangelio, adque Hebræos Epistolâ asserunt quidem auctores supra allati, alique plures, linguâ hebraicâ libros hos fuisse primitus exaratos. Intelligunt verò illi, qui accuratiori linguarum notitia fuere imbuti, dubio procul linguam hebræam eo sensu, quo passim in N. T. eandem occurrere monuimus supra, id quod expressis verbis affirmat Simonius apud Maj. l. c. p. 64. qui propterea Flacio turpem impingit errorem, quod in præf. Glossæ præmissâ cum Erasino credat, Evangelium Matthæi exaratum dici ab hujus sententiæ patronis linguâ veteri hebraicâ, eamque sententiam ex eo falsitatis convincere laborer, quod lingua hebræa tum temporis in desuetudinem abierit, ut à Judæis, nisi doctioribus amplius non intelligeretur. Multo clario-
ra hanc in rem sunt, quæ *πολύλωπτος* J. C. Widmansta-
dius habet in epistola dedicatoria, toti operi Syriaco Vien-
næ à se emissio subnexâ, ubi aliquot argumenta producit,
quibus probare nititur, hæc in controversia, linguam he-
bræam illam intelligi debere, quæ nobis dicatur Syra, fue-
ritque tunc hebraici populi vulgari usu trita. Quia (1.)
tunc temporis Mosaica lingua patria amplius non fuerit.
(2.) Quod Evangelium linguâ plebi, non eruditis tantum,
notâ exscribendum fuerit. (3.) Dubio procul Apostoli
linguam, quâ Christus usus, syriacam adhibuerint. (4.)
Matthæus utpote publicanus, sermonis istius Mosaici nesci-
us fuerit. (5.) Nova doctrina, novâ linguâ fuerit propo-
nenda. Denique (6.) non potuerit in lingua hebræa Mat-
thæi

thæi Evangelium Indis annunciari, quibus id Bartholomæum tradidisse, testetur Niceph. L. iv. c. 7. His verò lingua hebræa vulgo erat incognita, sed Syriaca in Indiam usque, teste Hieron. in Jes. 19. cognita fuit. Quas rationes, cum non sint paris ponderis atque momenti, B. L. iudicio relinquimus examinandas, de argumentis potius, quibus ea convellitur sententia, quæ aliam à græca diversam Evangelii Matthæi Epistolæque ad Hebræos statuit primigeniam linguam, dispecturi. Arbitramur proinde (1.) contrarium arguere integras sententias peregrino quodam idiomate prolatas, sed è vestigio passim expositas, quæ expositione si hebraicè scripsisset, utique supersedere potuisset, nec tantà Interpres aliquis temeritate fuerit, qui ex proprio ingenio hæc talia textui authentico, tanquam eadem veneratione suscipienda, illineret. (2.) Nemo unquam est deprehensus, qui sibi visum, nedum lectum illud Matthæi Evangelium testetur. Veterum de hoc testimonia tanti heic non videntur, ut ab iis discedere, nobis ducamus piaculo, præsertim cum ipse Papias in fragmentis ab Eusebio collectis fateatur, se illud ex relatione saniorum didicisse; ipso autem Eusebii Hist. Eccles. l. 3. c. ult. iudicio Papias fuit exigui iudicii vir, qui multa fabulosa leviter credita posteris tradidit, multisque post se Ecclesiasticis viris occasiorem errandi antiquitate sua præbuit. Unde Hieronymus ex Patribus vetustioribus post Origenem, solus propemodum hebraicè doctus, non hebraici istius à se græcè & latine facti, sed græci potius vestigia sequitur, nec Christi colloquium à resurrectione cum Jacobo iusto institutum, quod ex Evangelio hebræo in commentarios suos transcripserat, nec illam de cœmentario narrationem, qui ne in summa mendacitate esset, aridam manum vigori pristino sibi à Christo restitui precatus impetravit, pro veris certisque habet, ceu ex iis quæ in vita S. Iusti, & in Matth. c. 12. tradit, videre est. Unde haud improbabiler colligas cum Lighth. H.H. ad Matth. 1.23. versionem illam fuisse ex textu Græco

confectam, quam B. Pater pro autographo arripuerit. Nec est ut hic quispiam ad recentiores Evangelii hebraici Matth. editiones, à Sebast. Münstero, Joh. Tilio, Quinquarboreo ac Mercero adornatas, provocet. Illa enim exemplaria nec hominis hebraei, nec Matthæi esse, ex barbarissimis & solocismis in iisdem frequentibus probat in Critic. sacr. cap. 3. sect. 2. q. 2. B. August. Pfeiff. Quod in specie ad Joh. Tilii Episcopi duobus ab hinc seculis Briocensis editionem Lutetiz vulgatam attinet, illam subinde ad versionem potius vulgatam latinam, quam textum græcum procuratam, exemplis luculentis probavit E'βερίωνος & Wagenf. Sor. p. 176. & 592. coll. p. 122. Cæterum Parisiis à Joh. Benenato codicem Evangelii Divi Lucæ hebræum excusum esse, B. Saub. posth. p. 207. auctor est, ex quo nonnisi oppidò elumbe quis neciteret argumentum, pro Evangelio Lucæ Hebraicè primitus exarato, quod nemo, quantum scimus, publicè hætenus asserere ausus est, privatam enim imbecilemque paucorum, quam memorat Füllerus Misc. l. 4. c. 1. conjecturam hic parum attendimus. Syriacum autem exemplar, prout nunc extat, versionem potius esse ex græco traductam, quam textum primigenium, ad cuius filum græca sint conformata, apud omnes est in confesso. Quum tamen (3.) divina providentia hoc nunquam fuisset passà, ut pretiosus adeò thesaurus, quem non frustra conscribi fecerat, interiret & posteritati prorsus eriperetur. Quis enim dixerit, librum aliquem à DEO canoni Ecclesiæ consecratum, ita potuisse evanescere, ut ab eadem legi consuliq; amplius non posset. Nazaræorum Ebionitarumque, quod aliqui fortassè huc referrent, multis modis depravatam interpolatumque esse constat. Conferri hanc in rem poterit laudatus sæpius Majus contra Simonium c. 7. 8. atque 9. integro. Denique (4.) non apparet, quum à plantatæ jam Ecclesiæ memoriâ, in omnibus Ecclesiasticis monumentis, neutrius exempla, vel publicâ, vel græci alicujus Viri privatâ fide spectata reperti sint, quâ ratione totius Ecclesiæ,

clesiæ, Patrumque tunc temporis viventium augustissimorum, in rei pretiosissimæ thesauro conservando, negligentia excusari possit aut debeat. Sed filum hic abrumpimus, & B. L. ad Flacii præfat. Glossæ præfixam, cujus argumenta Majus l. c. c. 5. contra Simonii objectiones exceptionesque vindicavit solidè, & Erasmi Schmidii præf. ad Matth. aliosque plures in vulgus notos, qui pluribus hoc executi sunt, brevitatis studio remissum volumus.

§. IV. Licet igitur non admittamus, vel Christum Apostolosque in vulgari vitâ, lingvâ isthâc Syriacâ usos, vel in eâdem ullum N. T. Librum canonicum, Spiritus S. instinctu exaratum fuisse, nulli tamen dubitamus, quia hujus lingvæ usum in explanandis vocibus phrasibusque, N. T. Chaldaicis tueamur. Sunt enim hæ lingvæ adeo inter se affines, ut à Viris in hac palæstra exercitatis, Lud. de Dieu, præf. Gramm. LL. OO. Brian. Walton, Proleg. 13. §. 2. 3. & 4. &c. pro unâ eâdemque habeantur, cui quidem sententiæ Mayer. Phil. p. 2. per integrum caput primum pluribus contradicit. Hoc certum & extra dubiam controversiæ aleam positum est, sive Chaldaica & Syriaca unius lingvæ diversæ sint dialecti, sive lingvæ affines, quæ tantum sono clariori horridiorique, vocabulis perpaucis eorundemque significatione in utraque diversa, nec non formatione aliquantum discrepent; quod una ex altera egregiè nonnunquam explicari illustrarique possit, ac proinde ex lingvâ Syriacâ voces Chaldaicas lucem quandoque mirificam expectare, nemo faciliè inficias ibit. Idque per aliquot exempla uberius declarare conabimur, omnia enim, quibus Syrus Interpres lucem fœneratur, percurrere nunc non licebit. Itaque unum alterumque paucis nunc speciminis loco attingisse, contenti erimus, in reliquis B. L. consulere hic poterit Pfeiff. Exotica N. T. Dubiis Vexatis subjuncta, aliosque.

§. V. De phrasibus styloque N. T. difficillima inter eruditos movetur quæstio; sint ne eidem Hebraismi, Chaldaismi

daismi ac Syriasmī intermixti, nec ne? De qua in utramque partem prostant scripta eruditissima. Heinsii ad Nonnum Exercitationes & præf. in Exercit. Sacras N. T. & huic opposita, Salmasii Commentarius de Lingva Hellenistica, Funus & Ossilegium Lingv. Hellenistic. Joh. Croji Observ. in N. T. c. 36. Matth. Corteni Exercit. de Hellenistis & Lingvâ Hellenisticâ. Erasmi Schmid. Annot. in N. T. Eriici Ostermanni Dispp. bene multæ. Seb. Pfochenii Diatribe de Lingvâ Græcâ N. T. Puritate, Stolbergii & Bœbelii Dissertationes. Quos refutare aggressi sunt Wyssius in Dialectologia Sacra, Gatackerus de Stylo N. T. Tract. & Vorstius Philol. Sacra, Olearii Dissert. de Stylo N. T. itemq; Bœclerus. Nos quanquam adeo frequentes non videamus Hebraismos & Chaldaosyriasmos, quam jaçantur à multis, præcipue cum aliquot locorum centuriis larvam hebraismi detraxerit jam pridem Beza, Erasmi Schmid. atque Pfochenius, omnes tamen omnino etiam ibi, ubi Apostoli & Evangelistæ aliena non solum verba transferunt, sed & ex suo sensu loquuntur, hebraismos negare vix sustinebimus. Namque hujus exemplum manifestius Matth. 12. 40. superesse persvasi sumus, quam quod ullâ veritatis specie negari possit. Ibi enim quando scribit Evangelista: Salvatorem Judæis signum querentibus respondisse: *Generatio prava & adultera signum querit, & signum non dabitur illi, nisi signum Jonæ Prophete; Quemadmodum enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terre, & tēis hūeegs & tēis vūntes, tribus diebus & tribus noctibus.* Difficultatem ex hoc loco cum Matth. 16. 21. Luc. 9. 22. c. 24. 21. & 13. itemque Passionis historiâ collato obortam, nemo, quod sciam, rectius enodavit, quam B. Saub. Palæstr. p. 209. & 217. seqq. atque Ligthf. Hor. Hebr. in hunc locum, qui ex Talm. Hieros. Massech. Schabbath. cap. 9. item fol. 12. col. 1. Talm. Babyl. Mass. Avoda Sara fol. 75. col. 1. annotarunt, apud Judæos consuetum fuisse, ut totum *וַחֲמֵשׁ עָגוּר* vocab. *עונה* designaretur, ita quidem ut illud non, prout aliàs à nocte, sed

sed à die incipientes, quamvis ejus partem voce in vulgus notâ עֶרְבָּה significarent, quam Evangelista, quia aliter per lingvæ genium non poterat, expressit *per noctem diemque*; Quam conciliandi rationem omnibus, quas hætenus nobis videre contigit, præferendam existimamus, quia omnium optimè declarat, quomodo salvâ veritate Christus triduo & trinoctio in corde terræ permanserit. Cui alioquin satisfacere non videtur communiter recepta sententia, de synecdochica vocis acceptione, multo minus singularis Trilleri, in libello non ita pridem germanicè emisso, cui tit. Untersuchung etlicher Qerter N. T. p. 196. edit. in 8. qui dies noctesq; Judæorum atq; antipodum unâ computando, difficultatem omnem putat superatam. Cum constans non modo loquendi ratio, sed ipsa etiam temporum illorum ætas obstare videatur, quâ de antipodibus quicquam constituisse probandum erat. Quoniam tamen, ut supra dictum, rariores sunt ejusmodi phrasæ ac constructiones, quibus Syriaca lingua lucem aliquam posset affundere, de iis nihil peculiare notabimus.

§. VI. Primus igitur locus, quem perlustrabimus, esto Matth. 27. v. 46. Ἡλὶ Ἡλὶ λαμὰ σου βαχθανὶ, quæ verba ex Psalm. 22. desumpta esse, in aprico est. Ubi Septuaginta Interpretes, & hos secutus vulgatus latinus, *πέποιτες μοι* aut *respice ad me* inferentes, quosdam in eam deduxerunt sententiam, ut statuerent codice non punctato illos usus, pro altero, quod hodie in Psalm. cit. habetur לֵאלֹהִים legisse לֵאלֹהִים, quam concludendi rationem me non assequi ingenuè profiteor. Videtur enim pari ratione, adeoque pari vi ac valore inferri posse, Interpretes istos nequidem habuisse biblia iisdem constantia literis ac vocibus, quæ nobis hodie sunt in usu. Abierunt quippe Septuaginta Interpretes isti (ut vulgò audiunt) à textus primigenii veritate, ubi non à punctorum vocalium defectu, sed à consonarum diversitate, errorem oriri necesse fuit. Exemplo poterit esse notabilis illa differentia, quæ Gen. 5. inter textum hebræum &

&

& LXX. invenitur, in assignanda Patriarcharum ætate. Nam Adamus juxta Hebræos Sethum genuit anno ætatis 130, qui vixit exinde annos 800, mortuus tandem anno ætatis 930. Ast juxta LXX, Sethum genuit Adam anno ætatis 230, & vixit exinde annos 700, mortuus anno ætatis 930. Eandem diversitatem deprehendere licet in Chronologia Sethi, Enosch, Kainan, Mahalalel, Jared, Henoch, Methusalem, Lamech, Noah, atque Schem. Psalm. 40. 7. pro hebr. אָזְנוֹי לִי כְרִית לִי *aures perforasti mihi*, ponunt illi: ὠτὶς κατὰ κρητὶσιν μοι *corpus verò mihi adaptasti*; pariter Gen. 49. 22. pro hebr. צַעֲרָה *progredebatur*, legunt ר in ר mutato, צַעֲרָה *adolescens*, Ezech. 34. 16. pro אֲשַׁמֵּר *disperdam*, eodem errore ipsi & vulgatus cum illis, habent אֲשַׁמֵּר *custodiam*, Jerem. 5. 6. pro hebr. זֶעֱב עֲרֹכֹת *lupus desertorum*, juxta Pfeiff. D.V. h.l. aut *lupus vespertinus* seu *vespertinus* juxta D. Maj. H. A. p. 807. ff. ponunt Septuag. Interpr. ר & ר denuò confundentes non tantum, sed unam insuper vocem in duas dirumpentes: λύκος ἕως τῶν οἰκιῶν *lupus usque ad domus*, ὡς λό-
 γουσαν αὐτὰς *vastabit eos*. Superfedeo Hab. 1. 4. hic commemorare, ubi pro hebræorum בְּנוֹי *inter gentes*, multis videntur legisse בְּנוֹי *contemptores*, aliaque infinita ubivis obvia. De illo enim loco haud contemnenda, lingvæ Arabicæ ope, in medium protulit immortale Anglorum decus Edward. Pocock. Not. Misc. ad Portam Moïsis p. 30. ff. quæ pro excusandis tam LXX. Interpretibus, quàm conciliando Act. 13. v. 41. videntur facere insigniter, ut neutiquam cum Knatchbull. Animadv. h. l. Masorethis errorem, quasi pro ר apposuerint ר, impingere sit necessum. Reliqua alium sibi vindicant locum, neque enim in animum induximus, difficilem hanc controversiam hic pertractare ex professo, sed uno tantum alteroque manifestiori exemplo argumenti supra allati imbecillitatem monstrare. Caterum si id nobis negotii datum putarem, alias additamenti hujus, similiumq; mutationum item, & reliquarum, si quæ sunt, diversitatum aliarum, causas possemus afferre, si videl. per institutum in his indagandis, nobis liceret esse prolixioribus.

§. VII. Utcunque autem se res habeat circa LXX. & vulgatam latinam versionem, nobis de lingua, quā Salvator in flebili hac exclamatione usus fuerit, disquisitionis, ea obesse non poterunt. Sunt verò hic mira sententiarum divortia, aliis pro Chaldaico, pro Syriaco aliis, aliisque pro hebraico idiomate decertantibus acriter. Nec de lana caprina hanc fore disquisitionem existimamus, cum Judæi interque illos, quidam R. Isaac b. Abrah. in Libro contra N. T. f. 15. 16. apud Müllerum in Judaismo p. 1296. ex Matthæo cum Marco collato, Apostolorum seu Evangelistarum, in hebraicis inscitiam arguere sustineat. Chaldaicè Christum hæc allegasse ex Targum. seu versione chaldaicâ, asserit Chamier Panstr. Cathol. T. 1. L. 11. c. 7. n. 13. p. 197. verbis sequentibus: *Tum temporis (Christi videlicet) exstabat jam paraphrasis Jonathæ, quæ populo vulgarem redderet Scripturæ textum, adeò accedens ad linguam Syriacam, ut unam eandemque Grammaticam docti confecerint, sicut apud Græcos idiomatica seu dialecti unâ eademque opera docentur, unde desumptum Marc. 15. Eloi Eloi lamma sebachani, nisi quod pro משה מלך Caldai- co, conservatum est משה hebraicum, ut sciamus, & citatam esse Scripturam à Christo, accommodatè ad usum vulgarem. Aberrat quidem in eo, quod Targum in Psalmos extans adscribit Jonathæ, quem Auctorem hujus Targum non esse, tam stylus, quàm res ipsa loquitur, ut fidem Galatino de A. G. V. L. 1. c. 3. l. 3. c. 5. & l. 10. c. 4. id absque idoneis antiquorum testimoniis perhibenti, facile non adhibeamus. Constat enim dubioque prorsus omni caret, quam sublesta hic ex Judæo Christianorum profelytus sit fidei, sicubi ducem suum Porcherum, de victoriâ adversus Judæos potiùs, quàm Raymundum deserit. Vulgo istud Targum Josepho Lucæ adscribitur, de quo quando vixerit, discrepantes sunt auctorum sententiæ, aliis illum prorsus incertum statuentibus. Alioquin eandem cum Chamiero hic fovent sententiam, de adhibitâ à Christo in cruce pendente, Chaldaicâ linguâ, B. Schickard. Bechinnath. Happerusch. Disp. I.*

Hotting. Thes. Phil. l. 1. c. 3. p. 255. atque Leusd. Phil. Hebr. mixto. Quorum sententia lubentes subscriberemus, nisi Evangelista Marcus indice quasi digito idioma, quod Christus adhibuit, ostensurus, pro Hebraeis Chaldaeisque communi יהוה יהוה ה' ה' substitueret hebraeis proprium יהוה יהוה E'la' E'la', quod neutiquam pro Chaldo poterit venditari, nam chaldaice יהוה יהוה E'la' E'la' dicendum scribendumque fuisset. Nec dubium movebit quispiam ex Elia ad R. Mosi Kimchi שרבי הרעת verbis, qui l. 1. port. 4. c. 7. p. 88. edit. L' Emp. Hispanos aliosque, ut vocat, barbaros in pronunciando eundem τω (τ) ac (-) sonum tribuentes, veram ac genuinam proferenda hujus vocalis rationem non callere existimat, quippe quæ sonum teneat inter patach & cholem medium; Hæc namque legendi ratio, quam Germani Poloniq; Judæi hodiernum sequuntur, plaustro argumentorum à Venerab. Præceptore nostro Danzio, Gramm. hebr. p. 45. ff. est explosa, quæ huc transcribere nil attinet. Quod verò scribunt nonnulli, dici etiam potuisse E'la', id in prima grammatices rudimenta peccatum esse, omnibus, hebraica levi brachio tractantibus, notum perspectumque est. Multò minus Syriaca illa dixeris cum Mayero, qui Phil. p. 2. c. 2. theor. 1. p. 80. scribere non veretur: *Quis nisi Carneades dubitare audeat, E'la' esse Syriacum יהוה, quod & Syrus Paraphrastes hoc loco adhibet, nam istis יהוה Deum significat, יהוה Deum meum.* In quibus vice plus simplici à janua aberrasse videtur; primò enim non E'la' dici scribere græcè debuisset, sed E'la', quoniam Syri, ut constat, non ܐܠܐܝܝܢ sed ܐܠܐܝܢ legunt, nec enim ipsi scheva sub ܐ tolerant, sed mutant nisi in verbo aut nomine origine græco fuerit, communissimè & ordinariè in ܐ, quam pronunciationem ipsi quoque Syri, interque hos nominatim Georg. Amira, Lud. de Dieu præf. Apoc. teste, approbant. Deinceps neque E'la' sed E'la' ex supra com-

commonstratis legendum fuisset. Ipse igitur Mayerus viderit, quam solide hinc convellat, Viri cujusdam, ut loqui amat, doctissimi (Dan. scil. Schwenter) assertum: *Zekopha Syrorum in N. T. à Spiritu S. semper per A expressum esse, non autem per O, excepto unico loco aut vocabulo* *ⲉⲟⲗⲁⲓⲁ* Matth. 27. 33. Cum itaque certum sit, priora hujus sententiæ verba, Christum in eâ protulisse lingvâ, quâ per Davidem primum fuerant consignata, ratio nulla apparet, ecurr ultimum itidem non hebraicè potius quàm chaldaicè fuisset elocutus. Insuper *ⲁⲟⲩⲙⲁ* prout apud Marcum l. c. occurrit, hebraicum esse largiuntur plerique omnes, chaldaicè enim sonat *מלך* sine Dagesch forti, de quo infra dicemus pluribus. Denique accedit, quod nequidem in Targum Psalm. 22. occurrit illud *מלך*, sed potius *מלך* *ⲙⲗⲁ*, nullâ igitur ratione Salvator verba ex Chaldaica hujus loci Paraphrasi desumpsisse, dici potest. Cum Drusio Parall. sacr. in h. l. atque Leusden. l. c. ad Paraphrasin non amplius extantem provocare, minus tutum videtur, *quis enim*, ait B. Pfeiff. Critic. Sacr. c. 8. sect. 2. qu. 2. p. m. 234. *certiores nos faciet, quod cum Salvatoris allegationibus consenserit.* Imo quis probabit solide, unquam aliud Targum in Psalmos vulgo receptum extitisse, quàm hodiernum, hæc quoad non fuerint probata, frustra scribit Drusius loco jam dicto: *Non abs re arbitramur, pleraque testimonia V. T. citata esse ex translatione Chaldaicâ eâ, quâ tunc vulgo utebantur, quæ si jam extaret, haud dubiè nos juvaret in his locis conciliandis, dirimendâque pugnâ, sicubi dissidere videntur.*

§. VIII. Syriacè Salvatorem nostrum hæc elocutum fuisse, inquit ad loc. Matth. Lighth. H. H. p. 494. seq. scribens: *Christum Syriacâ dialecto hic usum, satis arguit vox* *ⲉⲟⲗⲁⲓⲁ*; Dubium, referrine huc debeat Hacksp. not. phil. ad Ps. 22. Jacobus Martini, inquiens, *L. de 3. Elohim vult, Christum in cruce verba hebraicè protulisse, sed minus rectè sentit. Verba enim quæ protulit tunc Christus, Syriaca vel Chaldaica erant; dubitanter enim loquitur, perinde ut Münsterus h. l.*

qui ait: *Uti Christus apud vulgares homines, in omnibus lingua vulgari est usus, h. e. Chaldaica seu Syriaca, ita quoque in cruce lingua illa hanc querelam expressit.* Potius provocabimus ad Drusium, qui in not. ad Parall. sacr. ad voc. Sebaet. inquit: *Syriacè Christus locutus est, non igitur mirum, si usus est verbo ejus lingua.* Enim verò hanc sententiam vel ipse vocum sonus formaque externa profligare videtur; Licet non sustineamus cum quibusdam audacter affirmare, vocem

𐤀𐤋 Syris prorsus esse inusitatam (ut Grotius suâ in h. l. crisi supersedere potuisset, quando apud Syrum transpositionem per errorem 𐤀𐤋 pro 𐤀𐤋 factam, frustra temereque statuit) quippe quæ occurrit Jesa. 14. 13. & Gen. 35. 10. & fortè etiam alibi. Patet tamen nihilominus, Evangelistæ non 𐤀𐤋 𐤀𐤋, sed 𐤀𐤋 𐤀𐤋 scribendum fuisse, quandoquidem analogia docet, nullam literam quiescentem absque vocali subscriptâ posse moveri, unde Lighf. l. c. verbis antea allatis immediatè subjicit: *At vox Eli Eli parum Syrisat.* Nec adstantes in eam devenissent opinionem, ac si Christus in subsidium vocaret Eliam, moribundis ex ipsorum hypothese subvenientem, & arcana revelantem. Reliqua etiam non magis cum Syrorum vocibus conveniunt, ceu utrasque conferenti obscurum esse non potest.

§. IX. Erasmus igitur atque Beza in h. l. statuunt, Christum verba prout Psalm. 22. extant, adhibuisse invariata. Illius verba sunt: *Probabile est Christum verba Psalmi pronunciasse, ut ab ipso Psalmographo scripta sunt.* Hic verò notat: *Ego Christum omninò arbitror, ipsas Davidis voces hebraas usurpassè, & sic totum hunc locum scribendum esse, id quod etiam apparet ex manifestiore paranomasia Eli & Elia.* Atque huic sententiæ & nos adstipulamur, existimantes, sic omnibus difficultatibus rectissimè obviam iri posse, si dicamus, Christum de cruce pendentem, mortique vicinum, more Judæorum precantium, verba usurpassè Psalm. 22. merè hebraica

braica, id quod apud Matthæum duæ, apud Marcum vero tres priores voces, manifestò innuunt. His admissis patet, quâ ratione adstantium nonnulli collegerint, Eliam ab optimo Salvatore nostro fuisse invocatum, sive id ex ignorantia Hebraismi, sive, quod magis sit probabile, per sarcasum & lusum factum dixeris. Evangelista retinet priora Christi formalia verba, ut occasionem affictæ Christo à Judæis sententiæ lectori subministraret, ad quam quia posteriora non adeò facere videbantur, substituit in locum illorum Chaldaica, iisdem tunc magis nota; non quasi Christus ea sic permiscuerit, sed ut Judæorum consuleret infirmitatē. Eadem propemodum ratione, quâ Syrus pro usi-

tatori suo ܐܠܝܐ ܐܠܝܐ vel ܐܠܝܐ ܐܠܝܐ

adhibuit minus usitatum ܐܠܝܐ ܐܠܝܐ, reliquis cum magis vulgaribus commutatis. Ita enim videmus, Christum in his terris agentem, se conformasse Judæorum placitis, verbo divino non adversantibus, qui cum mallent preces in lingvâ hebræâ, etsi non intellectâ, fundere, quàm in ullâ aliâ, & dicta inprimis Scripturæ eodem, quo tradita erant, idiomate proferre amabant, ita ut, postquam lingua hebræa inter ipsos jam pridem desierat esse vernacula, nihilominus κατὰ πᾶν σὺν ἁβραάμ Mosis legem curarent prælegi lingvâ hebraicâ, subjunctâ post quemvis versum interpretatione chaldaicâ. Unde ille scribendi ritus animadvertitur in antiquis Codicibus MSC, in quibus versui hebraico finito, continuâ serie subnectitur paraphrasis chaldaica. Sed pluribus de hoc verbis non est opus, posteaquam nec chaldaicè nec syriacè hæc protulisse Christum supra probatum fuit; nihil proinde amplius restabat, quam ut hebraicè id factum dicas. Reliquum est, ut de posterioribus λαμὰ & σαβαχθανί pauca subjiciamus, ea-que, quæ scrupulum injicere posse videbantur, removeamus. Λαμὰ, quod Matthæus scribit, dubio quidem omni-

caret, si observes, scheva antiquis nullum certum fixum
que sonum habuisse, sed modo vocalis subsequenter, (et-
iam si non erat ante gutturalem, quod tradit Mos. Kimchi
שבירי ורעת l. i. port. 4. c. 5. p. 82. edit. L'Emp.) modo an-
tecedentis sonum induisse, sequentia edocent exempla
כנען Canaan, סדום Sodoma, Rom. 9. 29. סבאוθ, & Hieronym. in Prologo Galeato de Regum libris verba fa-
ciens scribit: *Quartus Malachim i. e. Regum: meliusque multo
est Malachim i. e. Regum, quam Malachot i. e. regnorum dicere.*
Atque sic pro Chaldaico למי Evangelista haud quaquam
vitiosè posuit λαμᾶ. Marcus verò, quemadmodum est
epitomator & explicator subinde Matthæi, ita prioribus
duobus vocabulis hebr. ע'לוי E'לוי jungit nunc tertium,
לאומא, ex ipso Psalm. 22. petiit, illudque scribit per M
duplicatum, cum in Ps. cit. non nisi per simplex exaratum
inveniat, quia pro ultimo hebr. עובתני substituit, æque
ac Matthæus, Chald. שבקתני. Teste enim Abendana a-
pud R. Sal. b. Mel. ad 2. Sam. 2. 22. fol. 67. col. 2. lin. 37. ff.
כל למה שאחריו אחרי כמותות אהע הוא רפר
ומלרע וכאן חסרה כרגש ומלעיל וזה אחר מהם
h. e. למה, post quod sequitur una ex literis אהע, semper est
absque dagesch in מ, tonumque habet in ultimâ, quinque locis ex-
ceptis, ex quibus hic noster. 2. Sam. 2. 22. In Psalmo proinde citato,
quemadmodum ex dictis potest intelligi, quia post vocem
למה sequebatur verbum עובתני à gutturali ע incipiens,
non imprimebatur טו מ dagesch, in cuius locum cum Mar-
cus substituit Chaldaicum σαβαχθαι, cujus litera initialis
ex gutturalibus dictis non erat, rectissime compareret dagesch
expressum. Et sic ex hac Marci allegatione nondum appa-
ret, uti volebat Mayer. Phil. 1. 2. c. 2. theor. 1. p. 88. *Apostolo-
rum tempore istam punctorum subtilitatem non observatam fuisse,
ut in hodiernis nostris codicibus observari videmus.* Ultimum
σαβαχθαι non esse Syriacum, ex hactenus traditis ul-
teriori probatione non eget, Syriacè enim sonaret.

ⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁ. Nec hebraicum dixerit qui vel duas lineas hebraicas legere didicit Chaldaicum itaque est, unius organi literis inter se permutatis, quod lingvis orientalibus frequentissimum esse, nemo est qui inficias eat; confer sis, quæ ad os atheis obthurandum, de hac voce monuit Famigeratiss. Danzius Gram. Hebr. p. 13. Atque in hujus vocis significatione eruendâ opem suam egregiam confert Syrus, qui eâ in sensu *deserendi* juxta cum Chaldæo utitur frequentissime, ut Matth. 13. 36. c. 5. 32. Dan. 4. 23. c. 2. 44. Adeoque impertinens est Bellarm. L. 2. c. 6. de V. D. fol. 35. crisis, qui sic scribit: *Quod in græco & latino habemus sebastiani non bhasabiani, ut esse debuit, factum est, ut facilius pronunciaretur, quemadmodum dicere solemus Isaiam, Ezechiam, Hieremiam, Assverum, & alia hujusmodi pro Isajahu, Firmejahu, Chizkijahu, Achasveros, & aliis hebraicis durissimis vocibus; quem hoc nomine, pluribus refutatum lege apud Mayer. l. sæpius c. p. 84.*

§. X. Non possumus tamen probare audacem Bezae censuram, qui l. c. existimat, ita hæc verba scribenda fuisse, prout ea Salvator sit prolocutus. Quasi verò nostrum sit, Spiritui S. per homines θεοπνεύτης loquenti modum præscribere, quibus verbis, quâ ratione illud agere debeat, & non potius in ejus arbitrio situm, unam eandemque sententiam aliis iisque vel clarioribus, vel magis emphaticis vocabulis exprimere, quam ea fuerunt, quæ primi sententiæ Auctores usurparant. Sufficit, eandem à Matthæo pariter ac Marco Spiritus S. ductu traditam nobis esse mentem ac sententiam, verbis illis, quæ Christus adhibuit, synonymis. §. enim præcedente affatim exemplorum adduximus, quibus dilucidè, & quod dici solet, ad oculum ostenderemus, Chaldæo-Syr. ܡܬܪܥܝܢ idem prorsus significare, quod hebr. מַתְרַעֵן. Si quis in jam dictis nolit acquiescere, eaque πῶς καὶ λέξ̄ θεοπνευστία refragari morosius contendat, eum ad Marcum ablegabimus, substituentem pro Matthæi ἡλὶ ἡλὶ suum Ἐλαὶ Ἐλαὶ, itemque

que

que pro λαμὰ suum λαμῶ , & respondeat tunc, utrum
 Marcus perinde ut Matthæus, ductu & impulsu Spiritus S.
 Evangelium suum concinnarit, nec ne ? certè Christianus
 hoc non inficiabitur. Ex hoc igitur loco facillè constabit,
 liberum esse Divino Spiritui, rem eandem, ordine verbisque
 mutatis, sensu tamen manente eodem, enunciare. Sege-
 tem harum discrepantiarum uberrimam ex V. T. libris da-
 bunt Regg. atque Chron. itemque Samuel. libri, & Psalmi
 inter se collati, ex quibus aliquot producere licebit 1. Reg.
 22. 2. ff. coll. cum 2. Paral. 18. 2. ff. item 2. Sam. 22. quem lo-
 cum à Ps. 18. plusquam nonagesies discrepare, juxta classes
 suas notavit celeb. Tubing. Philologus, felicissimus ille,
 nominum propriorum indagator, Matth. Hillerus, in suo
 Arcano Keri & Ketif l. 1. c. 1. p. 14. ff. Quin ex ipsis Judæis
 diligentissimus & accuratissimus coherentiarum Scripturarum
 indagator, Don Isaac Abarb. in Prophetas priores fol. 175.
 col. 1. lin. 16, fin. scribit : **וְאֶת־הַפְּסֶלֶם בְּשֵׁן בְּשֵׁן**
וְאֶת־הַפְּסֶלֶם בְּשֵׁן בְּשֵׁן

*Ego diligenter scrutatus sum canticum hoc in duobus locis de-
 scriptum, & deprehendi in eo 74. discrepantias. Aliquot etiam
 inter Psalm. 19. & 105. cum 1. Paral. 17. collatum monstrat
 idem ibid. lin. 12. Atque in varietatum illarum causas pro-
 fixè inquiri, easque ex scopo, quem David sibi utrobique
 præfixerat, diverso, l. c. lin. penult. laborat dare expeditas.
 Manet itaque etiamnum utriusque Evangelii Θεοπνευσία
 inconcussa, & fides græcorum codicum illæsa atque inte-
 merata, nec quicquam corruptionis in illis statuitur, quia
 prout primùm ab Auctore profecti legerunt σαβαχθανί, ita
 etiamnum illud tenent invariaturum.*

§. XI. At satis diu circa primum locum hæsimus,
 pedem nunc promoveamus ad alium, quem exhibet no-
 bis Paulus 1. Corinth. 16. 22. dum ei qui Christum non
 diligit, anathema denunciat sequentem in modum : **εἰ
 τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστὸν ἢ τὸ ἀνάθεμα μαρὸν ἀθανά-
 τω** Quæ

Quæ postremæ voces cum partim in hebræa, partim in græca lingua significatum non obtineant convenientem, Interpretibus aniam præbuere, ut mirum in modum in his explicandis diffiderent ab invicem. Balduin. conim. in h. l. p. m. 556. inquit: Μαργαδα Chaldaeis est maramatha, quod idem est ac hebræum cherem execratio ac condemnatio. Quamquam verò vox מרמ proprie sit Chaldaica, atque ex eadem lingvâ commodè satis explicetur, non obstante quod in ipsâ quoque lingvâ hebræâ ejusdem aliquis sit usus; nulla tamen vox apud Chaldaeos occurrit, quæ scribatur מרמ: & si occurreret, parum profectò ad præsens esset factura, quia Divus Apostolus non μαργα per μ, sed μαργ per ν, exaravit. Sed de eo, an cum hebr. מרמ quoad sensum conveniat? videri possunt Pfeiff. Antiq. hebr. Specim. Dec. 3. pos. 2. p. 61. ff. & Lightf. H. H. h. l. Eodem censu habenda est B. Sal. Gesneri sententia, quam in Psalm. 12. ita exponit ipse: Videtur Syriacum μαργα, præpositâ literâ heemantbi, ab Aram descendere, qui erat filius Sem, à quo Aramia sive potius Armenia, quæ postea vocata est Syria, ut apparet Gen. 10. 22. ut Syri ad generis sui auctorem respicientes, Deum & Dominum nominarint μαργα, sicut idolum Maram, quod Aram fuit, suo adhuc tempore extitisse in Phœnicia, testatur Hieronymus. Quæ derivatio magis contorta est, quam præcedens; siquidem non facile liquet, quâ ratione vox μαργα ab Aram, præpositâ literâ heemantbicâ, queat derivari, ut ejus significatio sit maneatque Dominus, quod ex Hieronym. Theophyl. &c. asseruerat. Alii cum B. Luthero in glossa marginali adjiciente, der sey verbannet jum Tode / hunc locum exponunt, quasi legatur מרמ מות maledictus mortis seu ad mortem, cui sententiæ adeò est addictus Rauppius, ut in Lexico suo ad hanc vocem, in N. T. codd. ita legendum ac corrigendum esse existimet. Frustra verò ad violentam adeò nodi non Gordii dissecationem, gladio Alexandrino perficiendam, confugit, si solutio ejus dari potest magis plana ac expedita, quam mox afferemus. Tolerabilior est quorundam explicatio, qui eam ex מרמ & מרמ maledictus Tu, confla-

H

tam

tam statuunt, quasi Paulus ad anathematizandum conversus, his verbis eundem allocutus fuisset; Quamvis & illa cum presenti N. T. lectione vix ac ne vix quidem queat conciliari. B. quidem Lutherum hanc vocem secundum significationem suam propriam non transtulisse, mirum haud est, quia Lutheri tempore Syrus N. T. codex in Germania nondum exstitit excusus, quippe qui integro ferme decennio post obitum ejus, luci publicae sumtibus Regiis expositus fuit. Nec dubium, quin Lutherus noster, si copia hujus codicis ipsi fuisset data, non tantum hunc locum, sed & alia obscuriora, linguae Syriacae beneficio, egregie illustrasset. Propius ad rem accedere videtur B. Hieronymus, qui in Epist. 137. ad Marcellam f. 325. de hoc loco scribit: *Maranatha magis Syrum est quam hebraeum, tamen ex confinio utrarumque linguarum, aliquid hebraeum sonet, & interpretetur, Dominus noster venit: ut sit sensus, si quis non amat Dominum Jesum Christum, anathema sit; & illo completo deinceps inferatur: Dominus noster venit. Quod superfluum sit, odiis pertinacibus adversus eum velle contendere, quem venisse jam constat.* Syrus ad indubitatam vocum significationem deducit, quan-

do reddidit: ܡܪܢܬܐ ܕܢܝܫܐ ܕܡܪܝܢܐ

fit anathema Dominus noster venit, sive, ut Cornel. à Lap. h. l. p. 313. in optativo verti mavult: *Dominus noster veniat*, vel quemadmodum Armenus cit. Pfeiff. in Exot. reddidit: *ad-*

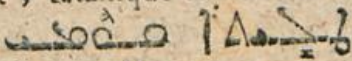
veniente Domino. Est enim vox Syriaca ܡܪܢܬܐ alioquin

absque suffixo ܡܪܢܬܐ perinde ut verbum ܡܪܢܬܐ in pluribus N. T. paginis obvia, à quibus licet quoad sonum discrepent vocabula in graeco textu expressa, quippe quarum formam chaldaicam esse, agnoscit etiam Vatablus in h. l. nihilo secius tamen in eruendo eorundem significatu, faciem lectori praefert, nec de formâ eum, sit modo linguae Syriacae non planè rudis, dubitantem dimittit. Nam si cui cognitum est atque perspectum, quod Syri pro Chald. (ܡܪܢܬܐ) suum

suum Skopho adhibeant, ceu vel solum particip. praesens.
conj. peal, ut alia exempla omittam, docet, ex **ܡܠܟܐ**
confestim producet *μαργὰν ἐθα*. Si insuper norit, quod Syri
pro Scheva sub **ܫ** in verbis nominibusque origine graecis,
adhibeant communissime suum Rvozo, facile perspicit chal-
daice illud in (ܫ) fuisse mutandum, juxta venerab. nostri
Danzii Aditum Syriæ Reclus. §. 20. 2. coll. Inst. Hebræo-Chald.
§. 25. l. 1. quâ ratione habebit voces formâ communissimâ
præditas, significationem exhibentes aptissimam, ut non
possit non mirari varios variorum in re tam plana errores.

§. XII. Alius iterum locus est Marc. 5. 41. ubi Chri-
stus ad defunctam Jairi filiam inquit: *Ταλιθα κούμ*. Ver-
borum explicationem ipse Evangelista subjungit tam cla-
ram, ut de istorum sensu dubitare, sit in meridiana luce
cœcutire. Attamen Interpretes lingvæ Chaldæo-Syriacæ
minus periti, circa utramque aberrarunt. Operæ igitur
pretium nos facturos credimus, si de utrâque paucis ege-
rimus. Hieronymus quippe Zegero teste locum hunc
ex Act. 9. vers. 36. corrigendum, & pro Talitha Ta-
bitha (in hodiernis tamen Hieron. editionibus constanter
legitur Talitha) scribendum esse duxit, quod est nomen
proprium Joppensis fœmellæ, *damam* vel *capream* signifi-
cans, quodque non scribendum est Thabitha, ut censet Joh.
Reuchlin. sive, ut auctore & svasore familiari suo Hermo-
lao Barbaro, græcâ voce synonymâ se appellavit, Capnio.
Multò minus huc quadrat illa quorundam expositio apud
B. Pfeiff. D.V. h. l. qui ex radice **ܬܒܝܬ** intueri **ܬܒܝܬܐ** le-
gendum divinarunt, ac per *respice* seu *tolle oculos* sunt inter-
pretati. Omnia è diametro expositioni ab Evangelista ad-
jectæ repugnantia. Namque hic loci Evangelista vocem
Ταλιθα non reddit *capream* ut Act. 9. sed *κορδαίων* puellam.
Quod fortè animadvertit ipse Hieronymus, quare tam in
lib. de Nominibus Hebraicis f. 441. (si modo auctor est hu-
jusce)

*ubi scriptum Talitha kumi; noli dubitare quin hac scriptura ven-
sit. Idque egregie confirmare videtur, diversa planè in-
utroque loco explicatio, ex qua constat, unum horum pro-
prium esse, alterum appellativum, quæ neutiquam con-
fundenda. Circa alterum verbum Kumi, Divus Chryso-
stomus (Si modo Homilæ in Marcum per Gulielmum Par-
vum Trecasina primùm, deinde Sylvanectensis Ecclesiæ
Episcopum & Parisiis Theologiæ Doctorem sub ejus nomi-
ne evulgatæ, non mentiuntur autorem.) finale jod afforma-
tivum, cum suffixo primæ personæ perperam confundit,
quando Homil. 7. in Marcum scribit: *Aut ergo Talitha kumi,*
quod interpretatur puella surge mihi, si diceret Talitha kum, inter-
pretaretur puella surge. Nunc verò, quia dixit Talitha kumi, in-
terpretatur de Syra & Hebræa lingua, puella surge mihi. Kumi,
h. e. surge mihi. Et paucis interjectis denuò: Et aliter possu-
mus dicere: quia renasceris, puella vocaberis, Puella surge mihi,
non tuo merito, sed mea gratia: mihi ergo surge quod sanaris,
non ex tuis virtutibus. Fallitur dum opinatur, sine pronomi-
nis connotatione dicendum fuisse, Talitha kum, quia enim
Talitha est gen. fœmin. nullâ ratione kum dici scribere po-
terat per ea, quæ communi consensu exemplis sat copiosis
confirmata docent Grammatici, verbum cum nominativo
suo præmittendo, in numero non tantum ac personâ, sed
genere etiam debere convenire. Sed prout tunc erant,
tempora, jacebant Biblia hebraica, iisque vulgò præfereba-
tur in authentias thronum evecta LXX. Interpretum græ-
ca versio, contra quam disputans B. Hieronymus, multorum
acerbas contradictiones sustinuit, adversus quas in omni-
bus fermè libb. bibl. præfationibus sese defendit: vide sis
Prolog. ejus Galeatum & præf. in Jobum. Omnibus hisce
dubiolis hætenus motis facillè satis fiet, si quis non pigrabi-
tur codicem Syrum consulere, is verba græca explicationis
loco superaddita omittit, totamque sententiam duabus
*complectitur voculis: atque**

eo ipso demonstrat, hæc sibi quasi propria in eo idiomate, nullâ profus uberiori explicatione esse indiga. Est enim illa in utroque genere adeò frequens in N. T. paraphrasi, ut aliqua hic proferre exempla, chartâ temporeque abundantis fore, arbitrer. Hæc verò ex Hebraismo, quocumq; Chald. & Syriaſm. eam habet communem, jam diu cognita habetur. Parvi momenti res est, utrum peccarit in eo Paraphraſtes, quod reliqua, his ab Evangelista adjecta, omiserit penitus, non annexâ illorum explicatione, quam aliàs sollicitè consuevit observare, v. g. Matth. 1. vers. 23.

וְיִקְרְאוּ שְׁמוֹתָם

et vocabunt ☼ וְיִקְרְאוּ שְׁמוֹתָם

nomen ejus Amanuel, quod exponitur nobiscum (est) Deus noster.

Act. 1. v. 19. וְיִקְרְאוּ שְׁמוֹתָם

וְיִקְרְאוּ שְׁמוֹתָם

וְיִקְרְאוּ שְׁמוֹתָם

Et ita vocatur ager iste in lingua istius loci Chekal-demo, cujus explicatio est ager sanguinis. Nihil enim summæ rei hinc decedit; quamvis negari non possit, rectius facturum fuisse Syrum, si ad exemplum allatorum, verbis synonymis, more Evangelistæ, explanationem apposuisset. Gravius est, quod de vocibus à Marco interjectis, tibi dico, movet Erasmus, qui nescius est, cuinam easdem tribuat, Evangelistæ? an alii cuidam? Ad quod benè respondet Hieronymus, Epist. Cl. ad Pammach. de optimo genere interpretandi c. 3. f. 280. hisce in verbis: Arguatur Evangelista mendacii, quare addiderit tibi dico? cum in hebraico tantum sit puella surge; sed ut ἐγὼ λέγω faceret, et sensum vocantis et imperantis exprimeret, addidit tibi dico. Conf. Lightf. H. H. Grot. in h. l. Pfeiff. in D. V. alii que plures.

§. XIII. Quando Christus Marc. 3. 17. Jacobo, cui, ad differentiam Jacobi minoris Alphæi filii, cognomen erat Majori, atque Johanni, Zebedæi filiis, novum nomen imposuit, eosque vocavit *Boavegēs*, quod Evangelista *tonitruum filios*; interpretatur, istud nomen interpretes de illius etymo ac derivatione sollicitos multum exercuit, quorum aliqui eò, quod non invenirent, ubi pedem figerent, ad violentam confugerunt solutionem, statuentes aliter apud Evangelistam legendum scribendumque esse, quam communiter legant codices. Drusius inquit: *Noli ambigere quin scribendum sit Bene reem*, cujus sententiæ etiam fuisse videtur Hieronymus tam in comm. in Dan. 1. quam in libr. de Nomin. hebr. existimans, emedatius hic legi *Benerabam*. Greg. Greg. Franc. in Lexic. Sancto n. 165. p. 211. arbitratur, Christum biblico nomine uti voluisse, veritati consentaneum, hinc ait novo illos nomine ex Jos. 19. 45. בני ברק, quod *filios fulguris* significet, fuisse insignitos. Sed verò hæc omnes, & si quæ id genus aliæ fuerint vocis derivationes ac interpretationes, vel eo nomine forent repudiandæ, quod constantem veterum pariter ac recentiorum probatiorum codd. fidem suspectam reddant, & cum nullum sit dubium, quin Evangelista ipsissima Christi verba retinuerit, prout edisseruerat, hanc responsionem admitti non posse, meridianâ luce clarius est. Nec dici potest, nomen illud ab Evangelista verbis synonymis, notioribus tamen fuisse expressum; Fidi enim historici erat, personarum nomina fideliter tradere, prout primitus erant imposita, etiam si in illorum gratiam, quibus scribit, explicationem vocabulis clarioribus conceptam annectat. Nam, quod rectè in simili argumento asserit Maj. Diss. SS. Loc. 5. cap. 1. §. 13. *Propria nomina in omnibus lingvis servantur & servari debent. Si autem mutantur, non dici possunt nomina, à primis auctoribus imposita, sed excogitata ab aliis, & ad similitudinem quandam efficta.* Propius igitur accedere videntur, quæ ad hunc locum tradunt Vatablus & Grotius, quorum hic ex בני & רעש maximam com-

com-

commotionem denotante id conatur deducere, ille autem scribit: *Boanerges vox corrupta, pro qua hebraicè legeretur Benerges.* Neque tamen ista per omnia satisfaciunt. Nam etsi negari haud possit, Grotii sententiam literæ *ב* pronuntiatione pristina juvari nonnihil, quatenus eidem sonum *ט* g. tribuebant, ut ex voce *עמורה*, quam LXX. Interpretes Novique T. Auctores, per Gomorra enunciant, videre est: non tamen liquet, quid pro *ב* poni potuerit *מ*, illudque cum hoc permutari; citra omnem hoc fieri analogiam, persuasum mihi est. Vatablus verò, præterquam quod corruptionem nimis facile in N. T. statuatur, proximè ad veritatem accessisse videtur, cujus etiam mentem approbat Syra N. T. paraphrasis, quæ huc collata omnem de lectione vocis litem tollit, dum constanter *בנאי*

legit, quod chaldaicè sonat *בני רגש* ceu hodiernum extat in textu græco. Eandem insuper cum Evangelista explanationem tenet idem, dum ita reddit *בנאי רגש*
בנאי רגש *בנאי רגש* *בנאי רגש*
בנאי רגש *בנאי רגש* *בנאי רגש*

Imposuit illis nomen benaj regesch, quod est filii tonitruum. Est autem vox *בנאי* in Hebr. Chald. & Syriacâ lingvâ tritissima, à sing. *בנ* etiam in Targum 1. Chron. 17. 11. occurrente, contra quam notavit Buxt. L. T. hac voce, singularem in Targum esse inusitatum. Alterum *רגש* non minus frequens est in sensu commotionis, strepitus, tumultus, ut exempla hic afferre non videatur necessarium. Dubio verò illi, quod h. l. Beza & Vatablus movent, quod hic extet *Βοανεργες*, non verò *Βενεργες*, occurrit Hugo Brughtonus cit. Lightf. H. H. h. l. verbis sequentibus: *Judai in hunc usq. diem cetera per oia enunciant, ut Noabhim pro Nebhim. Sic Boanerges cum Theod. Beza Benerges scriptum velit, ipsi Judai Evangelium nostrum defendunt.* Castellum à Josepho de B. l. 1. 5. c. 3. lat. græc. c. 40.

c. 48. **מְצָדָה** vocatum, ap. Strabonem Geogr. I. 16. f. 516. **מַצְדָּה** appellatur. Quin ipse Moses Kimchi **הַרְעַת** שְׂבִילֵי הָרָעָה והשלישי אם יבוא אחריו אחת משאר ל. i. port. 4. c. 3. האותיות תהיה נקודה באיני תנועה שתהיה קרועה **השבע נוטא לקמץ** Tertius (דֹּ *scheva* efferendi modus est) si sequitur illud una ex reliquis (præter gutturales aut jod) literis notata quâcunque vocali, erit דֹּ *scheva* lectio ad Kamez sese accommodans. Testatur verò in suis ad locum citatum additamentis, Elias, Kamez Tiberiensibus, legitimæ pronunciationis peritissimis, ita efferri consuetum fuisse, ut sonum obtineret ex O atque A mixtum, ita ut sonus דֹּ O prævaleret nihilominus. Lud. de Dieu præfat. ad Apoc. Syr. ait: Memini me ex clarissimo Viro Domino Expenio audire, habere se ex ore doctissimi cuiusdam Maronite, nullis præceptis grammaticis, ac vix vivâ voce doceri posse, quem sonum *scheva* habeat apud Syros, præsertim sub gutturalibus. Insolens verò illud non est, ut, duabus vocibus in unam coalescentibus, (quod inprimis in nominibus propriis frequens) *scheva* in medio negligatur penitus, cum apud Chaldaeos *scheva* etiam post vocalem longam quiescat. Denique quod דֹּ שׁ per S. nudum efferat Evangelista, neglectâ aspiratione, id græci pariter atque latini, necessitate quâdam adacti faciunt, quia literam huic sono æquivalentem non habent, quod confirmant voces שמואל Samuel, שאול Saul, שלמה Salomo, aliaque plura passim obvia. Rationem appellationis pluribus indagat Lightf. l. c. Nobis Pfeiff. ad h. l. verba non displicent: Sunt, inquietis, filii Zebedæi, θοαγγεῖς בני רגש *hoi beggēs ob dūvauv* in dicendo vocati, conf. Raupp. Lexic. ad voc. Tonitru.

§. XIV. Pergimus nunc ad aliud Scripturæ vocabulum, quod non minus exercuit Viros etiam Doctissimos. Est illud nomen *natorii* Joh. 5. 2. (ita enim malumus græcum κλυμ-βήδης vertere, quàm ut vulgo fieri solet per *piscinam*) quod à causâ supernaturali commotum sanitatem conferebat.

primùm in illud demisso. Nec enim subscribere possumus
 Experientiss. Bartholini sententiæ: qui aquæ hujus commo-
 tionem ad causam naturalem refert, dum certo anni tem-
 pore ex aquæ fundo mineralem prorupisse ait tincturam,
 quæ ex fundo mota ascenderit sursum, & ægrum aqua illa
 tinctum sanaverit. Huic enim sententiæ expressa Scriptu-
 ræ litera insigniter refragatur, quæ vers. 4. ex amussi eidem
 contradicit: Ἄγγελος γὰρ Κυρίου κατέβαινεν; *An-
 gelus enim Domini certo tempore descendebat.* Nec quicquam
 huic dubio satisfacit Bartholinus dicendo: *Angelus Dei dici-
 tur h. l. ordinatio Dei in causâ illâ naturali ad sanandam compe-
 sita.* Probari enim primò debuisset, ipsis naturæ moribus à
 Deo constitutis, unquam Angeli nomen tribui, quo obten-
 to, amplius etiam demonstrandum, illud h. l. ita accipi posse
 ac debere vocabulum. Posse quidem; quia dicitur κατέ-
 βαινεν, non verò ἀνέβαινεν *ascendit.* Debere autem; quia
 uno tantum motu nonnisi unicus sanabatur: cum, si causa
 fuisset naturalis, dubio procul omnes, qui sub idem tem-
 pus ingredi festinassent, fuissent quoque sanati, prout re-
 cte urget Animadvers. parad. in h. l. Eques Anglus Erudi-
 tiss. Nortonus Knatchbull. Hoc natatorium ab insigni hæc,
 quam Deus statò anni tempore, (juxta quosdam ex vers. 1.
 ipso paschatis festo) ægre decumbenti exhibuit, vocatum
 fuisse Bethesdam, Auctor in h. l. est Paraphrastes Syrus, E-
 vangelistæ Joh. 5. 2. verba ἐστὶ δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις πόλις ἡ
 περὶ βάλαντος (subintellige πύλη ex Nehem. 3. 1. 32.) κολυμένη-
 θρα ἡ ἐπιλεγόμενη ἐβραϊστὶ βεθσδα, hunc in modum trans-
 ferens: *וְהָיָה בְּתֶשְׁדָּא הַכּוֹלָמֶנֶת הָעִבְרִית*

וְהָיָה בְּתֶשְׁדָּא הַכּוֹלָמֶנֶת הָעִבְרִית

וְהָיָה בְּתֶשְׁדָּא הַכּוֹלָמֶנֶת הָעִבְרִית

*Erat verò ibi Hierosolymis locus quidam baptismi, qui vocatur He-
 braicè*

braicè locus misericordiae. Ita enim dicitur, Interprete B. Glassio Phil. L. 1. tr. 4. sect. 2. p. m. 236. *ideo, quod in eo Deus benigne potentiam & misericordiam suam exerceret, in curandis quibusvis morbis.* בית enim Syriacè pariter ac Hebraicè Chaldaicè que in statu constructo positum, *domum, locum seu continens quodvis* significat; exemplorum abundè dabit noster Danielius Interpr. Hebr. Chald. §. 28. בית verò Syrorum Chaldaeorumve *opprobrium* non tantum, sed *gratiam* quoque & *misericordiam* denotat, ut videre est ad Rom. 15. 3. haud secus ac hebr. בית ut plurimum & ordinariè gratiam designat & benignitatem, interdum verò (v.g. Lev. 20. 17. Prov. 14. 34.) *probrum & turpitudinem*: sive id factum dicas, ut communiter fieri solet, καὶ ἀντιφρόνων uni eidemque voci diversas easdemque contrarias notiones tribui; sive ironiam, eadem manente vocis significatione, subesse statuas, nostrâ parum intererit. Amplius suâ isthâc versione Syrus questionem de hoc loco motam illustrare nonnihil videtur ac explicare, quam movet Vir supra laudes nostras Lightf. H. H. h. l. An videlicet hic locus Bethesda, lotioni sacrificiorum Deo offerendorum fuerit destinatus, ut in eo fordes pecudum ante maetationem abluerentur, ceu hactenus creditum fuit communiter? Quam verò sententiam jam jam laudatus Lightf. l. c. satis probabiliter in dubium vocat, tum quia de eo, quod corpora, vellera, terga, ante maetationem fuerint lavanda, Sacra taceant paginæ, traditionesque Judæorum authenticæ, nec uspiam inter labe ac vitia, quibus bestiae ad oblationem reddebantur ineptæ, id numeretur, quod non fuerint lotæ prius. Statuitque homines, ut in V. T. fieri solebat, variis casibus pollutos, in Bethesda lavari fuisse solitos, hâcque finî pro immunditiarum diversitate, quinque diversas hujus natatorii porticus fuisse, in quibus ante ablutionem vestes deponerent, post ablutionem resumerent, ac semper protecti essent à pluviis. Cui etiam sententiæ haud obscurè favet Syrus, ver-

dere videntur præsentis loci vocem cum Bethsaidâ, Andreæ ac Philippi Patriâ Joh. i. 44. illudque interpretantur *domum venationis* seu *piscationis*, idque inprimis ideò, quod vocis etymologia, siue potius externa quædam in sono convenientia, huic opinioni aliquantisper favere videatur. Alii pro Bethesda legendū censuerunt בית ערי *domus ornatus*, ut Erasmi de Wolffg. Muscul. perhibet. Quam vocis lectionē huc minus quadrare, exprimo vocabulorū apud Evangelistam aspectu, quivis facile judicabit. B. Brentius vocem ex בית עזרא h. e. *domus caprarum*, deducit, & hoc inde stabiliri posse existimat, quia sicuti in voce עזרא scribitur Esra non Esdra, ut dici scribere debebat: ita & in hac voce pro sd putat apponi posse י. Quæ tamen etymologia præsentis vocabulo parum est congrua. Primò enim i græci, non sequente consonâ, nuspiam per sd protulerunt, ut scribit ad hunc locum B. Pfeiff. D.V. sed per ζ. sæpius: ut apparet ex his vocabulis Βοζ Boz, Εζριζ A'ζαριζ, Ζαχαριζ Ζαχαρίας. Unde disceptant inter se Viri longè eruditissimi, num per ζ. an verò per S lenissimum efferri hæc consona debeat? ac in eo reprehendunt vulgatum, quod pro hebr. עזרא scripserit Esdras, cum vel Esras, vel modo inverso, Edsras exarari debuisset. Quibus stantibus, scribendum h. l. pariter foret Bethesda vel Bethesa. Deinceps (2.) obest huic B. Brentii sententiæ adjectum ab Evangelista vocabulum περὶ ἑλάνης, quod si vellemus cum Bethesdâ in eodem efferre casu, quorsum derivatio haud obscurè tendit, sensum faceret sequentem: *Erat natatorium probaticum*, german. ein Schaf-Teich. Sed hanc expositionem infringeret extans in græco ἐν præpositio, quàm vel planè negligeres, vel si eandem admitteres, lacunam statuas in græco textu, necessum est. Quis enim sensus? *erat ad piscinam probaticam, quæ dicebatur hebraicè Bethesda* &c. deesset enim altera propositionis pars ad sensum complendum necessaria. Omnium verò minimè assensum meretur ea, quæ à Pfeiff. l.c. & Beza in h. l. refertur, quorundam derivatio, quæ

quâ vetustissimi cujusdam codicis auctoritate legunt *Βεθ-
ζεδα*, illudque dictum putant pro Bethzeda. Hunc enim
unum fuisse ex collibus Hierosolymitanis Joseph. de Bello
Jud. L. 6. c. 6. sec. divis. lat. (juxta græcam verò c. 13.) testa-
tur, cum natatorium h. l. dicat Johan. Evangel. B. Brentii
comm. in Joh. sententiam, quâ opinatur cum quibusdam, à
בית domus & *עדר* grex, i. e. domus gregalis, hoc nomen posse
dici constatum, pluribus examinare nil attinet, cum ipsi-
met non per omnia placeat, ob insignem, quæ est inter,
utramque, differentiam. Alii apud B. Glassium Phil. 1. 1. tr.
4. sect. 2. p. m. 237. deducunt à *בית* domus, & *אשר* in statu
emphatico *אשר* effusio, qui hanc denominandi rationem
sugerunt, quod aqua ibi non fuerit propria, sed infusa,
vel per canales eo deducta. Quæ etiam sententia Magn.
Wagenf. arridet Sotâ p. 307. dicenti: *aquas illas, quibus Sacer-
dotes manus suas pedesque aut victimas abluerant, & quæ è labro
aneo quotidie evacuabantur ex templo manantes, alicubi stagnasse;*
adeoque interpretatur receptaculum aquarum, quæ in tem-
plo fuere profuse. Lud. de Dieu putat ideò dictam fuisse
domum effusionis, quod ibi effusa sit aqua in oves ad ablu-
endas eas sordibus, cui etiam sententiæ addictus commu-
niter traditur Hieron. quia in locis Hebr. Tom III. pag. 417.
scribit: *Hofias in eo lavari à Sacerdotibus solitas ferunt, unde &
nomen accepit.* Hisque calculum suum addit Drusius in h. l.
Piscina (inquiens) erat Hierosolym. in qua lavabantur oves im-
molande in templo, cujus meminit Benjamin in Itinerario per hac
verba: *Ibi conspicitur in hunc usque diem piscina in qua macta-
bant victimas suas, ibi omnes Judei scribunt nomina sua in parie-
te.* Sed quàm benè testis loco adhibeantur Benjaminis ver-
ba, quàmque validum sit ejus testimonium, me non per-
videre posse, haudquaquam diffiteor. Nec enim is de
lotione pecudum, in sacrificium offerendarum, in hac (ut
vult Drusius) piscinâ peragendâ, sed de immolatione ea-
rundem disertè loquitur, inque eo genium suum sequitur
atque ingenium, à fabulis non usque quaque alienum.
Constat

potest de veritate asserti Virorum quorundam cætera doctissimorum, qui statuunt, carere Samaritanos tribus literis **ההע**, adeoque hanc lingvâ legem ab ipso Mose non potuisse esse conscriptam, ceu arguit Calov. Bibl. illustr. ad Ezech. 9. 4. Thilo in medulla Theol. V. T. ad l. c. & quod mireris, B. Schickard. cum in Hebr. Trichter p. 22. tum in notis sub calcem libri de jure Regio. Qui error à Benjamin. Tudelensi, cui B. Schickard. in Taar p. 28. peregrinatoris fide dignissimi elogium tribuit, originem trahit. Is in itineralio suo primus hanc publicè proposuit sententiam, eamque in cautè accipientes, in errorem seduxit, sive cum Hanero Obs. Philol. Crit. 9. inde hoc ortum putes, quod Samaritani literas finales ac dilatabiles ignorent; sive cum Hotting. Exerc. Anti-Mor. p. 38. Benjaminum de **χρήσει** seu legitimâ gutturalium usurpatione loquentem, perperam de **κρήσει** fuisse intellectum dicas. Pronunciationem vocis quæ concernunt, ubi pro **אֵל** A'èl & pro **דָּאִיד** dauid dicitur, ea ex supra adductis clara sunt, modo hic attendatur ex celeb. nostri Danzii Gramm. Hebr. p. 44. antiqua vocalis (-) pronuntiatio, quâ in syllabâ compositâ sonuit non a purum, sed æ. Ita pro Hebr. **מְלִיצָרַק** Auct. Epist. ad Hebr. c. 7. 1. habet **μελχισδὲκ**, pro **נפתלי** Matth. c. 4. 15. **νεφθαλὲμ** &c. Aspiratio verò apud Græcos sæpe omittitur, ut docet græcum Eva pro **היה** 2. Cor. 2. 3. **Εμμε** pro **חמור** Act. 7. 16. **Αμαγεδδον** pro **הרמגרו** Apoc. 16. 16. præsertim cum gemina, seu potius triplex per **ת** indigitata ab illis exprimi non potuerit. Præterea conf. huc, quæ de sono **ט** scheva ad **πλιθὰ ἡμῖν** dicta sunt pluribus.

§. XVI. Denique succedat aliud dictum Matth. 27. 33. in quo consignatum videmus locum, ubi Christus cruci est affixus, lingvâ hebræis tunc receptâ, **גולגוθא** appellatum fuisse, quâ in re assentiunt Matthæo Marcus cap. 15. 22. atque Johan. c. 19. 17. fateturque Beza in h. l. in omnibus ita scriptum

scriptum legi codicibus. Cum verò Etymologia & formatio vocis non ubivis sit obvia, diversi ex Interpretibus in omnes se versarunt partes, ut ex dubio se extricarent. Vatabl. in h.l. Beza & Mercerus in notis ad Santis Pagnini thesaurum, disertis verbis lectionem τῆς Γολγοθα rejiciunt, & pro eo Golgoltha legendum esse ducunt, nixi aliquot codicum, qui ita legunt, auctoritate: quod ipsum etiam de hoc loco sentit Caninius, Disquis. in locos aliquot N. T. obscuriores pag. 82. Rem nonnihil faciliorem reddit in subsidium vocatus Syrus, qui verba Evangelistæ: καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον γολγοθᾶ ὅς ἐστι λεγόμενον κρηνὴς τῆς πίστεως, ita vertit:

ܐܬܝܬܘܢ ܠܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ
ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ

ܐܬܝܬܘܢ ܠܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ
ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ

ܐܬܝܬܘܢ ܠܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ
ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ

ܐܬܝܬܘܢ ܠܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ
ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ

Et venerunt in locum, qui dicitur Gogulibo, quod vertitur Cranium. ܐܬܝܬܘܢ ܠܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ ܕܡܕܝܢܬܐ enim nomen status emphatici, apud Syros denotat *cranium* à rotunditate sic dictum, estque à radice ܡܕܝܢܬܐ, quæ hebrais significat *volucris*, unde Syriacum nomen ܐܬܝܬܘܢ rota. Jac. 3. 6. Formatio nominis optimè instituitur ad imitationem vocis ܡܕܝܢܬܐ ex radice ܡܕܝܢܬܐ *miscuit*; si in conjugatione gravi, pro secunda radicali in locum Dagesch fortis transmutâ, statuas similem primæ, juxta Danzii Gramm. Chald. §. 45. II. 2. & Aditum Syriæ Reclus. §. 35. II. produces ܡܕܝܢܬܐ. Et ita vox hæc occurrit Exod. 16. 16. Num. 1. 20. Jud. 9. 53. 2. Reg. 9. 35. eliso nunc porro ܡܕܝܢܬܐ priori, dicitur ܡܕܝܢܬܐ, uti Syriacè Jacob. l. c. invenitur, indeq; est nomen Syriacum Emphaticum ܐܬܝܬܘܢ.

Nec verò infelicitum prorsus est, quamvis rarius, ut ultimâ abjectâ, secunda retineatur, prouti hîc in græco γολγοθᾶ. Sunt enim in promptu similia ex Samaritana-

ritanismo exempla, ubi idem obtinet in hâc ipsâ voce. Sic, quando Num. 1. 20. & 22. scribitur לַגְּלִיחִים, Samaritanus codex habet 𐤅𐤕𐤁𐤕𐤕𐤕. Unde non est, cur Beza alique à ultimum in hâc voce tam morosè poscant. Cur locus à craniis appellationem sit sortitus, in propatulo est; sit nimirum, rectè hoc annotante Zegero, per metonymiam, à capitibus capillis & carne nudis, quibus ex occisis corporibus abundabat, denotatque locum ubi multa crania & ossa dispersa jacent.

§. XVII. Eâdem nunc ratione ad reliqua descendendum foret, ea quæ supersunt percurrendo, v. g. 𐤏𐤁𐤁 Matth. 5. 22. א'ββā Rom. 8. 15. Κορβαῖν Marc. 7. 11. & quod idem cum eo prorsus est, assumptâ modo terminatione græca Κορβαῖν Matth. 27. 6. 𐤏𐤁𐤁 Matth. 26. 2. βαρβανῶν Matth. 16. 17. 𐤏𐤁𐤁 Joh. 1. 38. 𐤏𐤁𐤁 Joh. 20. 16. 𐤏𐤁𐤁 Marc. 10. 51. κηὼς Joh. 1. 42. & alia plura. Sed cum ex hæcenus dictis abundè eluceat, quemnamis usum expectare possit ex versione Syriacâ, qui levem illius lingvæ notitiam sibi comparaverit, & egregiam istam paraphrasin lectione suâ non fuerit dedignatus; ut temporis chartæque rationem habeamus, subsistimus, æterno Numini pro impertitâ nobis uberrimè gratiâ suâ dicentes cum Psalmistâ:

יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם.

Lingvam nôsse Syri, numquis sit frugifer usus?
Num didicisse juvet? FAVOR, AMICE doces.
Gratulor inde TIBI, læto qui gaudia plausu
Testor, & ex animo prospera fata precor.

*Nobilissimo Domino ALPHEYO, Doctissimo Dn.
Auctori Respondenti, Fautori suo, Amico ac
Conterraneo charissimo gratulatur.*

Henningus Bernhardus Witter, Hildesienf.
Philol. Studios.

57 E 8

